

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2013–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Tomášková

Česká židovská komunita

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Lucie Tomášková

Czech jewish community

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Lucie Tomášková.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce panu Mgr. Liboru Svobodovi, Ph.D., za jeho odborné vedení a užitečné rady při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá židovskou komunitou v České republice. Rozebírá její vznik a historii. Soustřeďuje se na židovskou komunitu před a po roce 1989. Zaměřuje se na židovské zvyky a tradice. Podrobněji se věnuje historii židovského tisku u nás až do současnosti. Práce klade důraz na mediální aktivity.

Klíčové pojmy

Česká židovská komunita, judaismus, tóra, zvyky, židé, židovská média.

Annotation

The Diploma Thesis is concerned with the Jewish community in the Czech Republic. The thesis analyses their history and origins. It deals with the Jewish community before and after 1989. The project is focused on Jewish traditions and habits. In detail it deals with the history of Jewish press up to the present. The Thesis is focused on the media activity.

Keywords

Czech Jewish community, Jewish media, Jews Judaism, Torah. Traditions.

OBSAH

ÚVOD	10
1 VZNIK JUDAISMU	12
1.1 Definice judaismu a jeho prameny	13
2 HISTORIE ŽIDŮ U NÁS A NA MORAVĚ DO ROKU 1918	14
3 HISTORIE ŽIDŮ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ PO ROCE 1918	17
4 ŽIDÉ V DOBĚ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA (1939-1945)	18
5 POČET ŽIDŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH – PROMĚNY OSÍDLENÍ	20
6 ČESKÁ ŽIDOVSKÁ KOMUNITA PO ROCE 1989	22
7 CHARAKTERISTIKA ŽIDOVSKÉ SPOLEČNOSTI	23
7.1 Ortodoxní judaismus	24
7.3 Chasidský judaismus	24
7.4 Reformní judaismus	24
7.5 Rekonstrukcionalismus	25
7.5 Rekonstrukcionalismus	25
8 HISTORIE ŽIDOVSKÉHO TISKU U NÁS.....	26
8.1 Kalendář česko-židovský (1881-1938)	26
8.2 Židovský kalendář (1920-1938)	27
8.3 Terezínská dílna České literatury (1941-1945)	28
8.4 Českožidovské listy (1894-1907)	29
8.5 Jüdisches Nachrichtenblatt / Židovské listy (JNŽL) (1939-1945)	29
8.5 Jüdisches Nachrichtenblatt / Židovské listy (JNŽL) (1939-1945)	29
8.6 List židovské mládeže (LŽM) (1922-1924)	30
8.7 List židovské ženy (LŽŽ) (1927-1929)	31
8.8 Sippurim (1847-1864)	32
8.9 Plamen (1959-1969)	33
8.10 Rozhled (1917-1920).....	33
8.11 Rozvoj (1904-1939)	34
8.13 Věstník Židovské náboženské obce v Praze (VŽNO) (1934)	36
8.14 Židovská ročenka (1954-1955)	36
8.15 Židovské zprávy (ŽZ) (1918-1939).....	28

9 SOUČASNÁ ŽIDOVSKÁ SPOLEČNOST.....	40
9.1 Židovská obec v Praze.....	40
9.2 Historie Židovské obce v Praze.....	41
9.3 Federace židovských obcí v ČR.....	42
9.4 Federace obětí holocaustu (FOH).....	42
10 ŽIDOVSKÁ MÉDIA A JEJICH CHARAKTERISTIKA.....	44
10.1 Židovský tisk.....	44
10.2 Židé a rádio.....	46
10.2.1 PhDr. Leo Pavlát.....	47
10.3 Židé a dokumentaristé.....	48
10.3.1 Matěj Mináč.....	48
10.4 Židé ve filmu.....	50
10.5.1 Internetová stránka Kehilaprag.cz.....	51
10.5.2 Internetová stránka Jewishmuseum.cz.....	52
10.5.3 Internetová stránka Holocaust.cz.....	53
11 ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE.....	54
11.1 Historie Židovského muzea v Praze.....	54
11.2 Maiselova synagoga.....	55
11.3 Pinkasova synagoga.....	56
11.4 Klausova synagoga.....	57
11.5 Španělská synagoga.....	58
11.6 Starý židovský hřbitov.....	58
11.7 Obřadní síň.....	59
11.8 Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze.....	60
12 ŽIDOVSKÉ TRADICE A ZVYKY.....	61
12.1 Roš ha-šana, Jom kippur.....	61
12.2 Pesach.....	63
12.3 Omer.....	63
12.4 Šavuot.....	64
12.5 Sukot a šmini aceret.....	64
12.6 Chanuka.....	65
12.7 Tu bišvat (Slavnost plodů).....	65

12.8 Purim	65
12.9 Roš chodeš.....	66
12.10 Židovský kalendář	66
12.11 Kdo je Žid?	67
12.12 Konverze	67
12.14 Synagoga	69
12.1.5 Modlení	70
13 BĚH ŽIVOTA A DOMÁCÍ ZVYKLOSTI.....	71
13.1 Narození	71
13.2 Obřízka	71
13.3 Dospělost	71
13.4 Manželství	72
13.5 Rozvod a chalica	73
13.6 Židovský dům.....	73
13.7 Židovské stravovací zvyklosti	74
13.8 Úmrtí	74
ZÁVĚR.....	76
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	81

ÚVOD

První písemnou zmínku o přítomnosti židů na našem území máme již z 9. století. Zhruba od 13. století směli Židé žít povětšinou jen v uzavřených „židovských ulicích“ či v malých čtvrtích zvaných později ghetta. K zásadní události židů na našem území došlo na podzim v roce 1941. Bylo zřízeno ghetto Terezín jako tranzitní stanice českých židů, a tím začala nejtragičtější kapitola v jejich dějinách, tedy jejich hromadné vyvražďování.¹

V souvislosti s politickými změnami se židovská komunita u nás začala více aktivně prezentovat jak v médiích, tak ve veřejném životě po roce 1989. Židovská komunita u nás roste pozvolna, avšak v současné době žije v České republice 3 000 registrovaných občanů židovského původu a 2 000 občanů ještě v dalších židovských spolicích. Přesné číslo ale není známo, protože mnoho občanů židovského původu se ke své víře veřejně nehlásí, a tak nemůžeme přesně říci, kolik lidí židovského vyznání v České republice (dále jen v ČR) přesně žije.

Ve své práci jsem se rozhodla zaměřit na charakteristiku židovské komunity v ČR, na jejich zvyky a tradice s důrazem na mediální aktivity. Židé jsou nazýváni „lidmi knihy“ a skutečně kladou velký důraz na studium svatých textů. Věří, že bůh projevuje svou vůli prostřednictvím událostí v historii a že jedině studiem mohou jednotlivci porozumět podstatě judaismu.²

Diplomová práce se nejprve zaměří na historii a vznik judaismu jako takového. Budou zmíněni zakladatelé židovského náboženství a prameny judaismu. Dále se práce zaměří na historii židovské komunity u nás od příchodu Židů na naše území až do současnosti. Diplomová práce se bude věnovat počtem židů u nás a proměnám jejich osídlení. Poukáže na historii židovského tisku v Česku až do dnešní doby a nebudou opomenut ani židovský rozhlasový pořad Šalom Alejchem či židovské internetové stránky. Dále bude popisována historie Židovské obce v Praze a jejich aktivity v současné době. V práci bude nastíněno, kdo je to žid a co je potřeba ke konverzi. Okrajově budou představeny židovské památky a významné osobnosti,

¹ NOSEK, Bedřich a Helena KREJČOVÁ. *Židé v Českých zemích*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1995. s. 16-18. ISBN 80-71187-040-4.

² MECLOUHGLIN, Sean. *Světová náboženství v kostce*. 1. vyd. Praha: Rebo Productions CZ, 2005. 173 s. ISBN 80-7234-446-3.

které se zasloužili o rozvoj židovské obce. Téma židovské komunity u nás je stále velice atraktivním tématem a to neplatí pouze pro samotné obyvatelstvo České republiky a okolní státy, ale i pro řadu režisérů, kteří nepřestávají tvořit řadu dokumentů na téma holocaust, vyhlazovací tábory a o židovská komunita vůbec.

1 VZNIK JUDAISMU

Dějiny židovského národa začínají přibližně před čtyřmi tisíci lety v Uru v Mezopotámii. Na tomto území žily různé semitské národy, k nimž patřili i izraelité, kteří se museli často stěhovat. Jeden z jejich kmenů se dostal dál než ostatní, v čele s Abrahámem opustil tento kmen Mezopotámii a usadil se v Kenaánu. Hlad jej však zahnal až do Egypta, úrodné obilné oblasti. Tam se izraelité postupně dostali do otrockého postavení, které trvalo po čtyři staletí. V důsledku rasové segregace ze strany Egyptanů se k sobě izraelité pevněji přimkli a toužili se vrátit zpět do země svého otce Abraháma, do země kenaánské. Z generace na generaci si předávali vyprávění o osudech svého prapředka a jeho potomků, patriarchů Izáka, Jáкова a dalších. Tak se během staletí vytvářela a postupně upevňovala víra v jednoho boha. Jedná se o první monoteismus v dějinách lidstva.³

Za zakladatele židovského náboženství - judaismu je považován Mojžíš. Mojžíš se narodil v Egyptě jako dítě rodičů, kteří pocházeli z rodu Jákovova, potomka Leviho. Mojžíšovo jméno je staroegyptského původu a značí „narozený, zrozený syn“. Poté, co Mojžíš zabil Egyptana týrajícího izraelské otroky, musel uprchnout ze země. Útočiště našel na území starověkého Midjanu. Zde se mu podle biblické zvěsti zjevil v hořícím keři Bůh-Hospodin, který pověřil Mojžíše, aby Izraelce vyvedl z Egypta a vedl je do Kenaánu zvaného jako Země zaslíbená. Tak se stalo. Během čtyřicetiletého putování pouští se Hospodin zjevil Mojžíšovi na hoře Sinaj a jeho prostřednictvím dal Izraeli na kamenných deskách vyryté své učení - Tóru. Poté Bůh podle Bible uzavřel s Izraelem smlouvu: stal se Izraeli Bohem a Izraelci jeho božím lidem.⁴

³ BALTA, Paul. *Kniha o náboženstvích*. Praha: Albatros, 1993. 136 s. ISBN 80-00-00010-5.

⁴ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 6 s. ISBN 80-86889-11-4.

1.1 Definice judaismu a jeho prameny

Judaismus je nejstarší monoteistické náboženství založené na víře v Boha Stvořitele a Vládce světa. Pramenem židovské víry je Tóra (z hebrejštiny učení) zahrnující soubor pravidel a zásad, které vycházejí z Božího zjevení na hoře Sinaj. V nejširším pojetí je Tóra souhrnem dvou vzájemně spojených částí – Tóry psané a ústní.

Psanou Tórou Židé rozumí Hebrejskou bibli (v křesťanské tradici se označuje jako Starý zákon). Nejběžnějším označením Hebrejské bible je Tanach. Hebrejský kánon se člení na tři základní části: Tóru (v užším slova smyslu), Proroky a Spisy. Největší úctě se těší Tóra - Pět knih Mojžíšových, nazývaných též Chamiša chumšej Tora nebo Pentateuch. Mojžíšovy knihy jsou kronikou počátků lidského pokolení a vylíčením dramatických osudů patriarchů a izraelských kmenů, jejich nedílnou součástí tvoří i 613 příkazů (micvot), které stanovují pravidla náboženského práva, ritu a morálky. Nejčestnější místo mezi nimi patří etickému základu evropské civilizace – Desateru.

Knihy zahrnuté do oddílu Proroci přinášejí svědectví o životě a výrocích mužů vyvolených k tomu, aby sdělovali lidu Boží vůli. Oddíl zahrnuje knihy Jozue, Soudců, Samuelovy, Královské, Izajáše, Jeremiáše, Ezechiela a Dvanáct „menších“ proroků. Třetí část kánonu Spisy obsahuje především liturgickou poezii, mudrosloví a historii. K spisům patří knihy Žalmů, Přísloví, Jób, Píseň písní, Rút, Pláč Jeremiášův, Kazatel, dále Daniel, Ezdráš a Nehemiáš a Kroniky.

Ústní Tóra, která vykládá a rozvíjí Tóru psanou, zahrnuje dvě oblasti – halachu a agadu. Halacha (chození) je souhrnem náboženského práva. Agada (vyprávění) se naproti tomu věnuje především etickým a filosofickým otázkám, které osvětlují příběhy a podobenství. Učení halachy zachované ve formě diskusí učenců utřídil a zredigoval patriarcha Jehuda ha-Nasi kolem roku 200 o. l. Jeho hebrejsky psané dílo Mišna (opakování, učení) obsahuje šest oddílů, které se dále člení na traktáty. Mišna tvořila východisko pro zkoumání učenců následujících generací. Jejich diskuse o halachických, ale i agadických otázkách zaznamenává aramejsky psaná Gemara (ukončení). Mišna a Gemara spolu tvoří Talmud. Toto dílo má dvě verze: Jeruzalémský talmud uzavřený ve 4. století a Babylonský talmud ukončený v 5. století. Jiný způsob chování ústní Tóry představuje midraš (zkoumání), který má formu výkladu k jednotlivým biblickým knihám.⁵

⁵ PUTÍK, Alexandr. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 6-7. ISBN 80-86889-01-7.

2 HISTORIE ŽIDŮ U NÁS A NA MORAVĚ DO ROKU 1918

Židé žijí v tzv. historických českých zemích více než tisíc let. Písemná přítomnost Židů na území Čech či Moravy dokládá přípis solnohradského arcibiskupa Arna z počátku 9. století a pro začátek století následujícího tzv. Raffelstettenský celní a plavební řád Ludvíka IV. Až do počátku 13. století byli Židé považováni „téměř za cizince“, obchodovali volně s naturálními produkty i hotovými výrobky, mohli si svobodně zvolit, kde budou bydlet, mohli provozovat řemesla, získávat půdu, domy apod. Právní postavení Židů v českých zemích bylo až do první křížové výpravy (11. století) poměrně příznivé. Křižáci nutili Židy ke křtu a podle zásady vyjádřené heslem „křest nebo smrt“ zabíjeli ty, kteří křest odmítli. První křížová výprava měla své katastrofální následky i v Čechách a na Moravě. V Praze došlo roku 1096 k velkému pogromu, při kterém zanikla židovská osada při „při vyšehradské cestě“. K radikálnímu zhoršení situace došlo po zasedání IV. lateránského církevního koncilu r. 1215, který vyšel z podnětu papeže Innocence III. Potvrdil úplnou segregaci židovských obyvatel křesťanských zemí a přikázal jim nosit zvláštní označení. Museli nosit buď zvláštní oděv pláště, velké krejzlíky, kukly, čepice či špičaté klobouky. V muslimských zemích museli nosit žluté turbany.⁶

Zhruba od 13. století směli Židé žít povětšinou jen v uzavřených „židovských ulicích“ či v malých čtvrtích, zvaných později ghety. Středověká společnost jim za hlavní zdroj obživy určila obchod s penězi, jehož podstatou byl obchod s úroky, tedy činnost křesťanům zakázaná. Ostatní možnosti zaměstnání měli značně omezené. Většinu řemesel nesměli zprvu vykonávat vůbec, později jim byly některé živnosti povoleny, ale jen uvnitř ghetta. Do dějin judaismu na území Česka se výrazněji zapsala doba za Václava IV., a to konkrétně 18. duben 1389, kdy pražské ghetto zažilo největší pogrom ve svých dějinách – do příchodu nacistů. Tento pogrom neproběhl z nenadání. Od počátku století narůstaly v evropských i českých městech protižidovské nálady. Židovské domy byly vydrancovány a vypalovány. Rozvášněný dav upaloval Židy

⁶ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Sefer, 1993. 13-40 s. ISBN 80-900895-4-2.

v hořících domech, zabíjel je na ulicích a mstil se i na mrtvých, které vytahovali z hrobů. Po smrti Václava IV. doznalo postavení Židů u nás určitých změn vyvolaných novou společenskou situací. Husitské reformní hnutí Židé přivítali. Stejně jako katolíci, tak i husité se dívali na Židy s opovržením, proto i z jejich strany docházelo k pogromům a násilnostem. Židé v českých zemích upadali od počátku husitských bouří ve stále větší míře do pravomoci panstva a měst. Za vlády Vladislava Jagellonského se městům často podařilo získat od krále povolení k vyhnání židovských obyvatel. K radikální proměně podoby židovského osídlení došlo na Moravě roku 1454. Židé byli vypovězeni z královských měst a po příštích tři sta padesát let sem směli přicházet prakticky jen v trhové a soudní dny. Až do počátku 18. století tu většinou nesměli přespat. Do doby Josefa II. platili za každý vstup osobní clo. Na počátku 80. let 18. století proměnily život židovských komunit v rakouské monarchii zákony císaře Josefa II. (1780-1790), které představovaly největší zásah do židovského zákonodárství českých zemí od 13. století. Přemysl Otakar II. vydal své Statuta Judaeorum. Panovníkovy „židovské zákony“ byly částí většího souboru reformních opatření, jehož páteř tvořily dva zákony: tzv. „Toleranční patent“ (vydaný 13. října 1781) a „Patent o zrušení nevolnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ (1. listopad 1781). Toleranční patent poskytoval omezenou svobodu vyznání pro luterány, kalvinisty a „nesjednocené“ řecko-pravoslavné v Uhrách a zaručoval jim stejná politická a občanská práva jako katolíkům. Židům byla zrušena povinnost nosit zvláštní označení (žluté kolečko a skládací bílý krejzlík).⁷

Židé směli navštěvovat školy všech typů včetně univerzit (s výjimkou teologické fakulty), vykonávat dříve zakázaná zaměstnání a se svolením úřadu se usazovat mimo ghetta. Přes nové možnosti, které se Židům otevřely v oblastech vzdělání a podnikání finančního, průmyslového i zemědělského, zůstala po celé toto období v platnosti závažná právní omezení: existence ghett, zvláštní židovská daň a familiánský zákon, který stanovil povolený počet židovských rodin v zemi. Sňatky byly povolovány pouze po složení zkoušky z předepsané nábožensko-etické příručky Bne Zion. Pokrok přinesla až 40. léta. Židé uvítali revoluční události roku 1848 a aktivně se jich účastnili. Měli své zástupce v politických orgánech a místních výborech, vstupovali do akademických a občanských legií a účastnili se pouličních bojů. Doufali, že boj za všeobecná občanská

⁷ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Sefer. s.r.o, 1993. 40-90s. ISBN 80-900895-4-2.

práva přispěje i k jejich úsilí o emancipaci. Tato naděje se ukázala jako oprávněná, v letech 1848-1849 byla většina omezujících ustanovení zrušena. Definitivní zrovnoprávnění Židů pak přinesla ústava z roku 1867.⁸

⁸ FRANKOVÁ, Anita. *Historie Židů v Čechách a na Moravě od emancipace do současnosti*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2005. 7-10 s. ISBN 80-85608-96-0.

3 HISTORIE ŽIDŮ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ PO ROCE 1918

V roce 1918, kdy vznikla Československá republika, zažila židovská společnost dvojí antisemitské vystoupení českého národa. Tyto nálady však brzy odezněly a židé se aktivně podíleli na budování nového státu. Československo podporovalo židovskou národnost a také menšinové školství. Židé významným způsobem zasáhli do nejrůznějších oblastí. Velký podíl měli na rozmachu československého průmyslu, bankovníctví a obchodu. Velkým přínosem byli židé i vědě, někteří z nich se u nás stali zakladateli nových vědních oborů. Velkou úlohu měli i v kulturní oblasti – v divadelnictví, hudbě, ve výtvarném umění a literatuře. Mezi významné židovské spisovatele patřil například Karel Poláček nebo Jiří Orten.⁹

Po roce 1933 v souvislosti s nastupujícím nacismem v Německu se Československo stalo jednou z cílových zemí německých emigrantů. Mnozí z nich byli židé a vliv na tuto skutečnost mělo i to, že Československo, které vzniklo na demokratických základech, jako jediná evropská země uzákonilo, že českoslovenští židé se mohli svobodně přihlásit k židovské víře.

V roce 1938 do Československa začali utíkat i židé z Rakouska a Rumunska. V průběhu jara a léta 1938 začínala být situace vážná i pro československé židy. Sudetoněmečtí (a v tom i němečtí) emigranti naráželi na velké překážky, v četných případech byli vraceni zpátky do Sudet, kde koncem roku, stejně jako v Říši, proběhla „křišťálová noc“. Mnoho sudetských židů bylo v té době zatčeno, internováno a zavražděno. Postupně byli židé vylučováni ze společnosti. Tyto snahy se plně rozvinuly po vzniku protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939.¹⁰

⁹ FRANKOVÁ, Anita. *Historie Židů v Čechách a na Moravě od emancipace do současnosti*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2005. s. 40. ISBN 80-85608-96-0.

¹⁰ NOSEK, Bedřich a Helena KREJČOVÁ. *Židé v Českých zemích*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1995. s. 15-16. ISBN 80-71187-040-4.

4 ŽIDÉ V DOBĚ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA (1939-1945)

Na území protektorátu Čechy a Morava žilo v době jeho vyhlášení podle oficiální statistiky 118 310 Židů. Z toho 103 960 se hlásilo k židovskému náboženství. V prvních letech protektorátu německé okupační úřady povolovaly vystěhování židovského obyvatelstva, ale za povolení k emigraci se platily vysoké daně a dávky. Zbytek majetku byl předán do správy německých bank a později byl zabavován ve prospěch Říše. Podle statistik se z protektorátu do konce roku 1939 vystěhovalo 19 016 a v roce 1940 ještě dalších 6 176 židovských emigrantů. V příštích dvou letech se to podařilo již jen 817 osobám a od října 1941 bylo vystěhování Židů zcela zakázáno. Židé emigrovali i bez povolení. Historikové odhadují, že celkem protektorátní území opustilo na 30 000 lidí podléhajících norimberským zákonům.¹¹

Židé museli opouštět svá „lukrativní“ zaměstnání, přeškolovali se a byli nuceni vykonávat nejtěžší nádenické práce. Přišli o veškerý majetek i o svá bankovní konta, šperky, cenné papíry, sbírky atd. Postupně byli Židé vylučováni ze společnosti a čím dál více omezováni ve svých právech a lidských potřebách. Počet židovských náboženských obcí byl silně redukován.

K zásadní změně došlo v životě Židů na podzim 1941, kdy bylo z Prahy do Lodže transportováno 5 000 lidí, a z Brna do Minska 1 000 lidí. Zároveň bylo ke konci r. 1941 zřízeno ghetto Terezín jako tranzitní stanice českých židů. Tím začala nejtragičtější kapitola v jejich dějinách lidstva - hromadné vyvražďování. V lednu 1942 odvážely transporty židy do Terezína na východ – do Malého Tostince, Treblinky, Ujazdowa, Rigy atp. Později výhradně do Osvětimi. Poslední transporty z Terezína se uskutečnily v září a říjnu 1944 a vyprázdněný Terezín se začal opět pozvolna plnit – tentokrát židy ze smíšených manželství a těmi, kterým se podařilo přežít pochody smrti ke konci války. K největší hromadné vraždě českých židů došlo v noci z 8. na 9. 3. 1944, kdy byl vyvražděn první český rodinný tábor Birkenau. Mnozí z těch, kteří nebyli zastřeleni nebo zplynováni, zemřeli na východě, v Terezíně, v pochodech

¹¹ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 60. ISBN 80-86889-11-4.

smrti a jiných táborech na konci války – zdecimování otrockou prací, smrtí, hladem, nemocemi, celkovým vyčerpáním. Domácí odbojáři byli většinou popraveni. Z přepokládaných 118 000 židovských obyvatel Čech a Moravy (na základě výsledků sčítání lidu v r. 1930) jich bylo zabito v koncentračních táborech přes 80 000.¹²

¹² NOSEK, Bedřich, KREJČOVÁ, Helena. *Židé v Českých zemích*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1995. 16-18s. ISBN 80-71187-040-4.

5 POČET ŽIDŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH – PROMĚNY OSÍDLENÍ

Zprávy o počtu Židů v českých zemích nemáme ani z raných dob českého státu, ani z několika pozdějších století. Až do počátku 16. století jsme odkázáni na odhady historiků. V 16. století si panovníci začali pořizovat soupisy svých židovských poddaných. V polovině 16. století žilo v českých zemích kolem 3 000 Židů, z toho 1 000 v Praze. V roce 1744 Marie Terezie židovské obyvatele z Čech, Moravy a Slezska vypověděla. O čtyři roky později bylo toto nařízení zrušeno. K dalšímu vypovězení již nedošlo a roku 1781 Josef II. rozhodl, že Židé mohou v zemi zůstat.

Po nacistické okupaci české a moravské části bývalého Československa a zřízení protektorátu Čechy a Morava žilo k 15. březnu 1939 na tomto území 118 310 židů, včetně uprchlíků z území Sudet atp. Jen malému počtu židů se podařilo emigrovat. Před zahájením hromadných deportací na podzim 1941 jich zde zůstalo ještě okolo 92 000. Více než 80 000 bylo deportováno do terezínského ghetta a odtud do ghatt a vyhlazovacích táborů na východě. Další tisíce židů byly zatčeny. Z nacistických ghatt se po válce vrátilo pouze 10 000 českých a moravských Židů. Po 2. světové válce žilo na území Čech a Moravy přibližně 24 000 Židů, z nichž třetinu tvořili tzv. „optanti“, což byl společenský statut pro přistěhovalce z Podkarpatské Rusi, která byla r. 1945 připojena k SSSR. V polovině roku 1948 měla největší židovská obec Praha – 10 760 Židů (z toho se k judaismu hlásilo 7 572), dále Brno 1 398 (k judaismu se hlásilo 1 033), Teplice 1 277 (k judaismu se hlásilo 1 185), Liberec 1 107 (k judaismu se hlásilo 1 105), Karlovy Vary 971 (k judaismu se hlásilo 945), Ústí nad Labem 817 (k judaismu se hlásilo 789), Ostrava 649 (k judaismu se hlásilo 528), Podmokly-Děčín 610 (k judaismu se hlásilo 600), Olomouc 354 (k judaismu se hlásilo 246) atd. V roce 1945 bylo obnoveno 59 židovských náboženských obcí a synagogálních sborů. Většina sborů a obcí v průběhu dvou emigračních vln zanikla. První vlna se datuje v letech 1948-1950 (18 000 osob), druhá vlna v letech 1968-1969 (asi 6 000 osob).

Velká většina židů z nacistických ghatt již nežije. Čeští a moravští Židé nebyli poválečným Německem odškodněni. Teprve od roku 1948, v rámci sociálního projektu schváleného Česko-německým fondem budoucnosti podle česko-německé deklarace

z roku 1997, je jim ročně vyplacena výpomoc ve výši odpovídající 1.800-3.000 DM, která je rozvržena po dobu deseti let. Tato sociální výpomoc se týká asi 1 800 židů v České republice, kteří dosahují věku okolo 75 let.¹³

¹³ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Sefer, 1993. s. 388-405. ISBN 80-900895-4-2.

6 ČESKÁ ŽIDOVSKÁ KOMUNITA PO ROCE 1989

Po roce 1989 začali židovští občané přicházet zpět a s nimi i chasidští židé, kteří u nás neměli žádnou tradici. V důsledku toho došlo k určitému rozkolu židovské obce a nastaly neshody mezi vyznavači jiného směru judaismu. Židovská obec v Praze si interní informace velmi střeží, a tak bylo možné nahlédnout pouze do výročních zpráv židovské obce od roku 2005 až do současnosti.

V roce 1991 vznikla Rada židovských a náboženských obcí, která byla pod kontrolou tehdejšího komunistického režimu přeměněna na Federaci židovských a náboženských obcí. Židovská komunita posléze začala pořádat různé kulturní a náboženské akce a postupně české obyvatelstvo seznamovala s judaismem a židovskou kulturou.

V důsledku velkých ztrát židovské populace během druhé světové války a po odchodu mnohých židů do zahraničí se zachovalo deset židovských obcí, které fungují dodnes. Konkrétně se jedná o sedm obcí v Čechách a o tři na Moravě. V České republice je registrováno přibližně 3 000 členů, v ostatních židovských spolecích okolo 2 000. Odhaduje se, že v České republice žije 15-20 000 židů, avšak většina z nich není registrována a proto přesné číslo není známé.¹⁴

¹⁴ Statistika. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>

7 CHARAKTERISTIKA ŽIDOVSKÉ SPOLEČNOSTI

Židovská společnost a judaismus jsou dnes rozděleny více než kdykoli jindy ve své historii. V průběhu staletí vznikla v rámci judaismu řada směrů a sekt. Některé rozdíly mezi nimi jsou kulturní, jiné náboženské. Hlavní skupiny evropského původu jsou Aškenazim a Sefaradim. Aškenázové mají své kořeny ve střední a východní Evropě, kde se také vyvinul jazyk jidiš. Sefaradé pocházejí z Portugalska a Španělska a vytvořili si vlastní jazyk ladino. V dnešní době jsou obě tyto skupiny velice významné, a to v celosvětovém měřítku. Jejich příslušníci, kteří se usadili natrvalo v Izraeli, si s sebou přinesli svoji vlastní kulturu. Každá skupina má svého vlastního vrchního rabína. Není proto divu, že v některých městech je několik synagog, protože každá z nich nabízí svou vlastní verzi „pravého judaismu“. Tyto rozdíly mohou někdy vést k rozhořčeným debatám či dokonce k násilnostem, a to zejména v Izraeli.¹⁵

Judaismus má pět hlavních typů:

- ortodoxní judaismus
- konzervativní judaismus
- chasidský judaismus
- reformní judaismus
- rekonstrukcionalismus

7.1 Ortodoxní judaismus

Ortodoxní židé jsou tradiční stoupenci rabínského judaismu, kteří se považují za jediné věrné udržovatele neměnné víry Izraele. Zákony Tóry ovlivňují do nejmenšího detailu všechny oblasti jejich života. Vyžaduje se přísné dodržování stravovacích návyků a pravidel regulujících rituální čistotu. Dnešní ortodoxní židé jsou povinni dodržovat šest set třináct přikázání, čili micvot Tóry. Na jednom konci ortodoxního spektra stojí ultraortodoxní, doslova ti, kdo se třesou ve strachu z Boha a jeho zákona. Na konci druhém jsou moderní, ortodoxní židé řídicí se učením Samuela Rafaela Hirsche (1808-1888), německého rabína a náboženského myslitele. Ti věří v syntézu mezi Tórou a západním učením.¹⁶

¹⁵ O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, , 2012. s. 43. ISBN 978-80-242-3467-0.

¹⁶ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. s. 62-63. ISBN 80-242-0983-7.

7.2 Konzervativní judaismus

Konzervativní judaismus vznikl ve čtyřicátých letech 20. století v USA jako reakce na reformní hnutí. Mnoho židů bylo roztrpčeno, že se dle jejich názoru reformní judaismus vydává extrémní cestou. Konzervativní judaismus se proto pokouší jít mírnější cestou. Snaží se dát dohromady to nejlepší z ortodoxního i reformního judaismu. Tento směr věří, že je nutný určitý pokrok, ale nemělo by se zapomínat na určité důležité tradice. Snaží se také dát větší vliv ženám. Podporuje zapojování židů do občanského života, ale zároveň zdůrazňuje potřebu židů zachovávat ve společnosti jasně vymezené postavení. Konzervativní judaismus je dominantní silou zejména mezi americkým židovstvem.

7.3 Chasidský judaismus

Chasidské počátky spadají do první poloviny 18. století a jsou spjaty se jménem Ba'al Šem Tova (1700-1760), který se odchýlil od ortodoxního zdůrazňování učnosti a místo toho se soustředil na duchovní a mystické tradice judaismu. Chasidští vůdci jsou ti, o nichž se věří, že jsou obdařeni specifickými spirituálními dary. Tyto dary jsou většími a vyššími, než jaké mají rabíni. Chasidští židé se považují za ultraortodoxní a vyznačují se přísnými předpisy v oblékání. Pro jejich vzhled je typický černý klobouk s širokým okrajem, dlouhé a zakroucené lokny vlasů, neboli pejzy, visící podél uší a černý kabát.

7.4 Reformní judaismus

Reformní judaismus vznikl ve čtyřicátých letech 19. století v Německu a hlásal, že všichni židé mají zodpovědnost vůči zemi, ve které žijí, i vůči židovské víře. Reformní židé rozlišují mezi oněmi elementy judaismu, které mají trvalou hodnotu, a ostatními, jenž jsou pouze dočasné. Reformní synagogy například nikdy neoddělují při bohoslužbách muže od žen, jak to bývá zvykem. Mají obřad pro dívky ekvivalentní k bar micvě a vyvěšující ženské rabíny.¹⁷

¹⁷ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. s. 62-63. ISBN 80-242-0983-7.

7.5 Rekonstrukcionalismus

Rekonstrukcionalismus vznikl ve 20. letech minulého století v USA a založil jej rabín Mordechaj Kaplan, který ačkoliv pocházel z ortodoxní rodiny, měl vizi judaismu spjatou víc s kulturou než s věroukou a židovskými praktikami. Kaplan odsuzoval představu vševědoucího Boha, který skrze Abrahama uzavřel s Židy smlouvu a dal svému lidu věčné zákony Tóry.¹⁸

Obrázek 1: Mordechaj Menach Kaplan

Zdroj¹⁹

Kaplanův přínos židovské společnosti jde daleko za hranice malé rekonstruktivní komunity. Jeho hlavním přínosem je idea, že život židů by se měl soustřeďovat kolem synagogy, která by měla být chápána jako bejt kneset, což v hebrejštině znamená „dům shromažďování“ – nejen pro modlitbu, ale i pro všechny komunitní účely, pro studium a pro nejrůznější společenské aktivity. Mnohé synagogy po celém světě, ať již patří ke kterémukoliv hnutí, jsou ve skutečnosti náboženskými i komunitními centry, tedy dle myšlenky Mordechaje Kaplana.²⁰

¹⁸ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. s. 62-63 ISBN 80-242-0983-7.

¹⁹ Mordecai Kaplan and the Lurianic Kabbalah? Some Preliminary Observations. *Mordecai Kaplan and Mysticism* [online]. 2001 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.newkabbalah.com/kaplan.html>

²⁰ YEHUDAI, M. *Mordechaj Kaplan a rekonstruktivní hnutí*. Maskil, 2010, roč. 9, č. 6, s. 6-7. MK ČR č. E 14877.

8 HISTORIE ŽIDOVSKÉHO TISKU U NÁS

Židé již v době popřemyslovske používali jako dorozumívacího jazyka také češtinu, a to vedle liturgické hebrejštiny a němčiny. Osvícenské reformy 18. století a germanizační tlak Vídně přispěly k tomu, že v řeči českých židů převládala němčina, avšak v průběhu 19. století se k češtině hlásilo stále více obyvatel židovského vyznání (v 90. letech se více jak polovina pražských židů prohlásila za Čechy).

Po vzniku Československa a zvláště po nástupu Hitlera k moci ve třicátých letech vztah k češtině dále zesílil. Na tom mnoho nezměnila ani možnost přihlásit se k židovské národnosti.

8.1 Kalendář česko-židovský (1881-1938)

Nejvýznamnější českožidovské náboženské, kulturní a osvětové periodikum Kalendář česko-židovský (dále jen KČŽ) vyšlo roku 1881 v souvislosti s potřebami Spolku českých akademiků Židů v Praze (založeného v roce 1876) jako prostředek českého národního uvědomování mezi židovstvem, které v české zemi našlo svůj domov, vlast. Prvním redaktorem KČŽ byl A. Stein, jedna ze zakladatelských osobností Spolku českých akademiků. A. Stein vtiskl periodiku výrazný charakter kalendářní, v němž důležité místo zaujímá část liturgická (psaná hebrejsky) i „kalendářní“ (s četnými administrativně právními a obchodními údaji). Na tyto oddíly navazovala část „zábavní“, kterou tvořily jednak prozaické příspěvky židovských i nežidovských autorů, jednak studie a úvahy na českožidovská témata. Kalendář uzavíral zprávy spolku a inzerce. Teoretické příspěvky v něm publikované se týkaly problémů antisemitismu, židovské asimilace, náboženských problémů apod. O roku 1907 redigoval KČŽ V. Teytz, který nejdříve spojil část kalendářní a rituální a později tyto oddíly přesunul do závěru kalendáře, čímž do popředí vystoupila část beletristická, která měla kvalitní úroveň. Za první světové války se situace KČŽ zhoršila jednak odchodem řady autorů na válečná bojiště, jednak omezením finančních prostředků zdrojů spolku a přísnější cenzurou. Od čtyřicátého ročníku (1920-21) si stabilní místo v kalendáři získaly příspěvky kritické a historické, které usilovaly o hlubší obraz účasti

židů (a židovské kultury) na českém uměleckém a především literárním vývoji. Poslední etapu ve vývoji KČŽ představují 30. léta, kdy články s tendenčně českožidovskou tematikou ustupovaly kvantitativně do pozadí, přestože spory o českožidovství a oprávněnost asimilace jako protiváhy ghetta neustávaly. Význam KČŽ přesáhl hranice židovského písemnictví a zasloužil se o vzájemné poznání české a židovské kultury, inicioval řadu tvůrců k zájmu o židovský osud a ve svých důsledcích reprezentoval literárně kulturní snahy několika generací českožidovských spisovatelů a myslitelů. Na jeho koncepci volně navázala Židovská ročenka, která vyšla poprvé v r. 1954/55 a Českožidovský almanach 1994/95.²¹

8.2 Židovský kalendář (1920-1938)

Jedná se o populárně odborný a kulturní almanach sionistické části českého židovstva (dále jen ŽK). K jeho přispěvatelům patřily nejvýznamnější osobnosti české židovské literatury v meziválečném období. ŽK začal vycházet z iniciativy Spolku židovských akademiků Theodor Herzla v Praze roku 1920 a jeho vznik souvisel s rozmachem českého sionistického tisku a založením čtrnáctideníku Židovské právy v roce 1918, který od roku 1924 převzal i náklad ŽK. Prvním redaktorem se stal E. Waldstein, po něm převzal vedení ŽK Z. Landes (rovněž redaktor Židovských zpráv), který kalendář redigoval v letech 1926 a 1931-1937. ŽK se velmi odlišoval od Kalendáře českožidovského, s jehož programem vedl nejednu polemiku. Přes jejich protikladnost však nelze přehlédnout tendence ke spolupráci a skutečnosti, že oba literární almanachy prezentovaly skutečné umělecké hodnoty domácí i zahraniční židovské kultury.

Z kompozičního hlediska byl ŽK rozdělen na vlastní část kalendářní a na část textovou, v níž se vyčleňoval oddíl přinášející články a studie teoretické a populárně vědecké povahy, dále oddíl se zprávami o budování židovské Palestiny a oddíl literární přinášející výběr z beletrie původní i přeložené. Každý ročník uzavírala inzerce židovského zboží a služeb. Z žánrového pohledu převládaly povídky nebo úryvky z románů čerpajících látku vesměs z židovských témat apod. Značný publikační prostor

²¹ MIKULÁŠEK, Alexej, GLOSÍKOVÁ Viera a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 1998. s. 407-409. ISBN 80-7220-019-4-2.

byl v ŽK věnován překladům z jiných jazyků, např. jidiš i z hebrejštiny. Při výběru textu byly upřednostňovány texty výrazně židovské, čímž se odlišoval od koncepce Kalendáře českožidovského, jehož přispěvateli byli velice často nežidé a publikované básně a prózy přesahovaly židovskou tematiku a problémový rámeček.²²

8.3 Terezínská dílna České literatury (1941-1945)

Torzo básnické, prozaické a dramatické tvorby z umělého žalárního ghetta za druhé světové války, téměř celá tato literatura čerpá z života v absurdních podmínkách a je pro ni příznačná dokumentární záznamovost. Psali ji autoři velmi mladí a dokonce i děti. Koncentrační tábor, ze kterého se během několika měsíců od podzimu 1941 do července 1942 stalo město Terezín, sloužil nacistům jako přestupní stanice židovského obyvatelstva hlavně z Čech a Moravy na cestě tzv. konečného řešení židovské otázky (tj. vyhlazování). Přesto i v těch nejhorších podmínkách se v Terezíně rozvíjel kulturní život, zčásti ilegální nebo víceméně trpěný. Nacisté předváděli Terezín mezinárodním delegacím Červeného kříže jako město spokojeného, málem lázeňského života židovských obyvatel. Tvůrci ukázkových divadelních představení a koncertů byli po odjezdu mezinárodních inspekcí zařazováni do transportů odvázejících obětí k likvidaci. Z literatury, která v Terezíně vznikala, se dochoval zlomek, který unikl nacistickému úsilí zahladit stopy a svědectví o skutečné podobě života v městě - ghettu. Nejvýznamnější literární torzo představuje pozůstalost lékaře, malíře a spisovatele K. Fleischmanna, které bylo částečně publikováno v katalogu jeho posmrtné výstavy roku 1947 v Židovském muzeu. Fleischman podal v torzu svědectví o běžném terezínském dni, o těžké práci, bezpráví, umírání, hladu, a nemoci. Básně P. Fredmanna (1921-1944) vyjádřily atmosféru ghetta např. ve verši „motýli tady nežijí“. Autory některých dochovaných veršů z Terezína neznáme jménem, víme jen, kde v Terezíně bydleli a že byli mladí. Pro kulturní rozvoj Terezína byl příznačný obrovský rozvoj dětské tvořivosti, která nalézala publikační tribunu v časopisech Vedem, Sešit, Noaco, Hlas půdy, Rim Rim Rim, Domov. Velice obsáhlý výbor z časopisu Vedem uspořádali a bohatým dokumentárním a ilustračním materiálem i komentářem doplnili M. R. Křížková, K. J. Kotouč a Z. Ornest. Rukopis tak mohl v 70. a 80. letech vyjít.²³

²² MIKULÁŠEK, Alexej, GLOŠÍKOVÁ Viera, SCHULZ, B. Antonín. *Literatura s Hvězdou Davidovou*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 1998. 411-412s. ISBN 80-7220-019-4.

²³ Tamtéž, s. 413-415.

8.4 Českožidovské listy (1894-1907)

ČŽL vycházely od 15. září 1894 vždy dvakrát měsíčně. Redakce měla sídlo na Smíchově v Praze. Editorem byl K. Fischer (ten rovněž zastával funkci vedoucího redaktora Kalendáře Českožidovského a spiritus agens českožidovské publicistiky), redaktorem se stal Moric Schönbaum. Od roku 1897 vycházely s beletristickou přílohou. Po smrti K. Fischera se listu ujal v září r. 1906 O. Guth. Posledním editorem novin se stal V. Teytz. Ono dvanácté, poslední číslo Českožidovských listů vyšlo 15. 6. 1907, poté z ekonomických důvodů splynuly s týdeníkem Rozvoj, vydávanými od roku 1904 v Pardubicích. ČŽL vyvracely antisemitské předsudky české křesťanské majority a stavěly mosty mezi češtvím a židovstvím. Pravidelně informovaly o činnosti a akcích Spolku českých akademiků Židů a Národní jednoty českožidovské. Přinášely zprávy z Vídně, polemizovaly s protižidovskými předsudky. Beletristická příloha měla dvě strany literárních, kritických nebo esejistických textů, následovali pak další strany inzerce.

ČŽL společně s Kalendářem českožidovským a týdeníkem Rozvoj patřily k reprezentativním tiskovým orgánům českožidovského hnutí. Prosazovaly novou podobu češtví oproštěvanou od mýtu rasy, půdy i náboženské konfese a zvýrazňující demokratické a multikulturní základy české literatury včetně jejího sociálního obsahu. Na toto pojetí literatury navázaly po druhé světové válce Židovská ročenka a Věstník židovských náboženských obcí v Československu.²⁴

8.5 Jüdisches Nachrichtenblatt / Židovské listy (JNŽL) (1939-1945)

Časopis vydávala Židovská náboženská obec v Praze jako dvojjazyčný týdeník. Na prahu holocaustu začal vycházet jako čtrnáctideník. Prvním šéfredaktorem se stal O. Singer, odpovědným redaktorem pak K. Fleischmann, jenž po Singrově deportaci od r. 1942 časopis vedl. Ten zprvu vycházel jako týdeník každý pátek a zpočátku byl desetistránkový. Ale od 2. poloviny r. 1941 klesl počet stran na čtyři. Od r. 1942 vycházel jen jako dvoustránkové torzo redigované Fleischmannem, a to po dvojčíslo

²⁴ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou* 2. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 201-205. ISBN 80-7220-082-8.

28-29, které již převzal Viktor Kolek se změněnou periodicitou na čtrnáctideník s nezměněným počtem stran. Už první období existence časopisu, který vyházel až do počátku roku 1945, kdy bylo jeho vydávání zastaveno, odráží stupňující se přízrak perzekuce, systematického psychického deptání židovské komunity a současně do roku 1941 i snahu této perzekuci čelit emigrační vlnou nebo přizpůsobováním se požadavkům německých protektorátních úřadů. Přísná cenzura způsobila, že se na stránkách časopisu nepsalo o válečných událostech, o deportacích a koncentračních táborech, o nucených pracích nepadla ani zmínka. Ze života v protektorátu pronikaly jen kusé informace. Výnosy Židovské náboženské obce a vyhlášky brzy zaplnily téměř celé dvě strany periodika sdělujícího, že židé nesmí jezdit v městské hromadné dopravě, nesmí nakupovat, ani žádným jiným způsobem získávat ovoce (ani sušené), hvězdu musí nosit předepsaným způsobem, že nesmí odebírat jiný než židovský tisk. Pozornosti se těšily četné reportáže, dopisy, rozhovory a různé jiné publicistické útvary soustředěné na exilovou problematiku. To vše se dělo až do poloviny roku 1941, dokud nebyla možnost emigrace vyloučena. Povzbuzující funkci měly fejetony, kresby a četné praktické rady. JNŽL představují nejsmutnější kapitolu vývoje česko-židovsko-německé literatury, její chmurný epilog. Jakkoli se snažil časopis utrpení židů v protektorátu zmírnit, stal se posléze vykonavatelem příkazů vyhlazovací mašinerie a jeho redaktoři posléze sami obětí.²⁵

8.6 List židovské mládeže (LŽM) (1922-1924)

Měsíčník propagoval židovskou náboženskou tradici, vědu, kulturu, umění a tělovýchovu mezi mladou generací. LŽM vydával Spolek židovských akademiků, přesněji Theodor Herzl v Praze, jako samostatnou přílohu týdeníku Židovské zprávy. Odpovědným redaktorem všech tří ročníků byl Ota Weiss. První číslo vyšlo v dubnu roku 1922 a poslední v listopadu roku 1924. LŽM přinášel velké množství beletristických příspěvků téměř výlučně s židovskou tematikou a od židovských umělců. LŽM uveřejňoval literární příspěvky zvláště v příloze zvané „Listová čítanka“. Žánrově šlo o náboženské povídky dle talmudu, bajky, alegorie, pověsti, literaturu

²⁵ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 206-207. ISBN 80-7220-082-8.

mravoučnou i věroučnou, vázanou k židovskému roku. Největší pozornosti se těšila osobnost Rabiho Löwa a legendárního Golema, soubor pověstí o něm vyprávěných podle Jiráska.

LŽM podával informace, byť nesystematicky, o židovském umění, výstavách a divadelních představeních. Nejcitovanějšími autory, jejichž články byly ovšem překládány či přetiskovány z jiných tiskovin, byli M. Buber, A. Haam, T. Herzl. LŽM r. 1924 splynul s Židovskými zprávami, z nichž vycházel koncepčně i redakčně. Sehrál však důležitou roli při propagaci nové židovské literatury mezi mladou generací.²⁶

8.7 List židovské ženy (LŽŽ) (1927-1929)

Měsíčník mladé ženy, tiskový orgán svazu WIZO pro Československou republiku, propagoval národně a společensky emancipační myšlenky. LŽŽ byl redigován Reginou Litnerovou a vycházel jako samostatná příloha Židovských zpráv. První číslo vyšlo 11. února roku 1927. Časopis ukončil svou existenci druhým číslem, které vyšlo roku 1929. Obdobně jako List židovské mládeže navázal na koncepci tematicky podobnou Židovským zprávám, s nimiž později splynul.

LŽŽ nevěnoval velkou pozornost literatuře. Příspěvky se spíše dotýkaly všech oblastí života židovských žen a rodin nejen v Československu, ale i v Palestině, s tendencí spojovat praktická poučení přijatelnou či zábavnou formou. LŽŽ vytrvale upozorňoval na antisemitské projevy v nežidovském literárním světě, např. na předsudky vůči židům. V LŽŽ publikovaly např. Irma Poláková - „duše časopisu“, dále Marta Bauerová, Fina Bradová, Jarmila Blažková, Gréta Davidová či Růžena Jelínková aj.

²⁶ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 208-209. ISBN 80-7220-082-8.

8.8 Sippurim (1847-1864)

Iniciátorem a vydavatelem sbírky židovských pověstí, pohádek a příběhů, které vyšlo poprvé v roce 1847, byl W. Pascheles. Byla to doba plná společenských zvrátů a změn pro všechny obyvatele tehdejší monarchie. Počátky změn jsou patrné v reformách Josefa II. počínaje vyhlášením tolerančního patentu (1811), zrušením nevolnictví (1811) a spojením čtyř hlavních měst pod jeden magistrát (1811).

Už ve své době vzbudily příběhy Sippurim velký zájem a ohlas a následně ovlivnily řadu autorů a podnítily mnohé literární badatele k hlubšímu studiu. Motivy ze Sippurim jsou zpracovány znovu a znovu a jsou živým námětem i pro mnohé autory současné. Postupem doby podléhal Sippurim kladné i záporné kritice. Mapoval propletenec židovského duchovního světa a života v celé Evropě své doby. Pražské ghetto bylo významným střediskem, pěstovalo živé styky s dalšími židovskými komunitami v Evropě. Sippurimu byl později vytýkán způsob zpracování a podání příběhů²⁷

Podle S. Schmitze zpracovatelé živou legendu příliš přepracovávali, nenechali původní „roucho“, a tím pověsti utrpěly. Zpracovatelé podle Schmitze z původních pověstí, které byly uchovány v ústním podání lidu, v písemné podobě pak v kronikách a pseudokronikách vytvořili „sladce žánrové obrázky“, a tím zničili nenávratně mnoho cenného. Dílo Sippurim je ale odrazem složité doby svého vzniku a jeho hodnotu a význam zpochybnit nelze. V pověstech nalezneme mnoho typických motivů ze života v ghettu. Základ tvoří láska, boj dobra a zla, spravedlnost a bezpráví - velké téma všech pohádek kořeněné židovským prostředím. Nejznámější je cyklus pověstí o moudrém a zázračném rabbim Löwovi a Golemovi. Rabbi Löw, osobnost zahalená tajemstvím, byl renesančním člověkem v pravém slova smyslu. V jeho životě bylo pramálo mystiky, ačkoli pověsti o něm vypovídají opak. Rabbi Löw byl velmi vzdělaný, ale rozhodně nebyl tím, co mu ve své době přisoudily legendy 19. století. Údajně se narodil r. 1520 ve Wormsu, byl vrchním rabínem v Mikulově, poté v Poznani a posléze v Praze roku 1597. Stal se vrchním rabínem a zemřel r. 1609. Údajně stvořil Golema, nemyslíciho obra z hlíny ovládaného člověkem. Golemův přízrak se objevuje již v žalmech a na dalších místech Starého zákona. Příběhy o Golemovi přispěly k velké slávě rabiho

²⁷ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 211-213. ISBN 80-7220-082-8.

Löwa a Prahy, podstatněji než veškeré rabínovy knihy a zásluhy.

Golema hledal i Egon Evín Kirsch na půdě Staronové synagogy, kde měl údajně umělý obr odpočívat. Nenašel však nic. Ztroskotal i další pokus o nalezení Golema na jiném místě - na žižkovském Šibeničním vrchu, kde měl být podle jiné pověsti zakopán. Pověsti o Golemovi však žijí dál podobně jako i další židovské pověsti ze Sippurim.²⁸

8.9 Plamen (1959-1969)

Tematicky publikačně otevřený měsíčník pro „literaturu, umění a život“ vydával Svaz československých spisovatelů. Vnášel do české literatury nové myšlenkové a umělecké proudy. Poskytoval prostor autorům židovského původu. Časopis byl založen v polovině roku 1959 (vyšla jen čtyři čísla prvního ročníku) a jeho vydávání bylo zastaveno v polovině roku 1969 (vyšlo prvních pět čísel). Tento časopis si kladl za cíl uspokojit čtenáře nejmnohostrannějších kulturních zájmů, bojoval proti nudě a neživosti. Šéfredaktorem byl jmenován J. Hájek a zůstal jím až do jara roku 1968, kdy jej vystřídal K. Kostroun. Ten řídil časopis rok a měsíc. Podoba Plamenu neutvářela pouze jen textová část, ale i výtvarná úprava. Časopis mimo jiné doplňovaly i karikatury předních kreslířů.²⁹

8.10 Rozhled (1917-1920)

V Praze vydávaný společensko-kritický, politický a kulturní týdeník „českých židů pokrokových“ věnoval značnou pozornost uměleckým a literárním jevům. První číslo týdeníku Rozhled vyšlo 24. srpna 1917 a poslední 21. května roku 1920. Od 37. čísla byl časopis redigován Ottou Fischerem a 38. číslo, které vyšlo r. 1918, již vydává nakladatelské družstvo Družina. Tento časopis ideově navázal na předválečný týdeník Rozvoj, na čtrnáctideník České listy a Českožidovské listy. V roce 1920 Rozhled splynul s obnoveným Rozvojem, jemuž měl koncepčně nejbliže.

²⁸ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou* 2. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 211-217. ISBN 80-7220-082-8.

²⁹ Tamtéž, s. 218-226.

Cílem redakce nebylo zabývat se výlučně nebo převážně otázkami českožidovskými. Časopis se distancoval od českého a německého antisemitismu, ale rovněž od negativních aspektů dobového židovství. Časopis otevřeně prohlašoval: „*Nebudeme krýt žádného žida hyperpatriota, žádného žida udavače, žádného žida lichváře a vůbec žádného žida, který se za války neosvědčil jako poctivý, spravedlivý Čech.*“ Hlavní úkol spatřoval Rozhled v úsilí kladné spolupráce při budování základů lepší budoucnosti. Na rozdíl od Rozvoje nebylo židovství hlavním programem. Redakce nespatořovala hlavní smysl své činnosti v české národní osvětě a připoutání židů k české kultuře a životu. Nejzásadnější prací na českožidovské téma byla série článků F. Peroutky publikovaná pod názvem „Českožidovské otázky“ (r. 1917, č. 13-16).

Rozvoj nebyl literární ani literárně kritický časopis, nepřinášel literární příspěvky. Přinášel však kvalitní publicistické nebo literárně publicistické texty, zvláště fejetonistické. Nejlepším fejetonistou byl bezesporu Hugo Benda, jemný ironik, analytický typ, vzácně nestranný. Vyjadřoval názory sloužící „jen pravdě“, ne pouze aktuálním potřebám českožidovského hnutí.³⁰

8.11 Rozvoj (1904-1939)

Česko-židovský týdeník byl reprezentativní tiskový orgán Svazu Čechožidů, propagátor programu česko-židovské vzájemnosti. Velkou pozornost věnoval časopis světové i židovské beletrii a umění, dával publikační prostor mladým intelektuálům bez rozdílu vyznání a národnosti. Varoval před nebezpečím fašismu a rasismu. Rozvoj byl založen na „týdeníku českých pokrokových židů“. Rozvoj redigoval V. Vohryzek, který list zaplňovat vlastními příspěvky. První číslo týdeníku Rozvoj vyšlo 1. ledna a jako majitel a vydavatel byl uveden Lev Vohryzek. Rozvoj byl sice vydáván v Pardubicích, ale tištěn v Kolíně.

Vývoj časopisu Rozvoj můžeme rozdělit do pěti etap. První je spojena s ediční prací V. Vohryzka, který zdůrazňuje význam židovství. Druhá etapa reprezentuje osobnost V. Teytze, který převzal vedení redakce v polovině roku 1907. Třetí etapa odráží aktivitu dvacátých let, spojenou s osobností dlouholetého vedoucího redaktora

³⁰ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 227-232. ISBN 80-7220-082-8.

Rudolfa Eksteina-Rady, který podepisoval své příspěvky šifrou Era. Čtvrtá etapa Rozvoje spadá do třicátých let a je ve znamení silícího zápasu s fašistickým a nacistickým nebezpečím. Nejsmutnější kapitolou Rozvoje tvořil přelom let 1938 a 1939, tedy období tzv. druhé republiky, a zoufalá snaha získat alespoň trochu tolerantní spojence v českých řadách proti vzdmuté vlně českého antisemitismu. Toto období vystihují rubriky „Co se píše o židech“ nebo „Pravda především“. Poslední číslo bylo publikováno 17. března 1939. Rozvoj vyházel od r. 1904 do března roku 1939 jako týdeník s vynucenou přestávkou od 16. října 1915 do 12. října 1918, kdy jeho činnost suplovaly České listy a částečně i Rozhled, a ročníku 1923, kdy vycházely jako čtrnáctideník. V červnu roku 1907 s Rozvojem splynuly Českožidovské listy, v květnu roku 1920 týdeník Rozhled. Rozvoj dával od počátku velký prostor analýze nejrůznějších koncepcí židovství. Téma antisemitismu prostupovala všemi rubrikami Rozvoje. Časopis byl nejvýznamnějším českožidovským periodikem vedle deníku Tribuna vycházejícího ovšem od 1. 2. 1919. Podchycoval četné mladé talenty, referoval o nových dílech české a světové literatury. Významnou měrou přispěl k česko-židovskému sblížení a porozumění.³¹

8.12 České listy (1916)

Čtrnáctideník navazoval na Českožidovské listy a na týdeník Rozvoj, jehož činnost byla ukončena r. 1915. Tento čtrnáctideník se věnoval otázkám kulturním, sociálním a politickým, ale přednostně českožidovským. České listy vycházely v Pardubicích od 3. 5. a jejich redaktorem, vydavatelem a majitelem byl V. Vohryzek. Všechna čísla byla prokládána verši českých spisovatelů, ale i básněmi J. Nerudy, K. Tomana atp. Rubrika literatura a umění byla velice rozsáhlá, zabírala jednu až dvě tiskové strany. Neustálé cenzurní zásahy, finanční problémy a v neposlední řadě vědomí, že „československá otázka je za dnešní doby velice choulostivá a že je tu nahromaděno tolik hořlavin, že není radno se jí dotýkati“, přinutily vydavatele k předčasnému zatavení vydávání listu, ten se tak dočkal jen deseti čísel.³²

³¹ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 233-238. ISBN 80-7220-082-8.

³² Tamtéž, s. 200-201.

8.13 Věstník Židovské náboženské obce v Praze (VŽNO) (1934)

Byl to informační zpravodaj pražské židovské obce, v proměnách času i židovských obcí českých, moravských a slovenských. Vedle nábožensko-kultovních, administrativně-právních či odborných historických otázek a osvěty věnoval VŽNO velkou pozornost židovské literatuře, kultuře a umění. VŽNO byl založen v únoru r. 1934 jako Věstník Židovské obce náboženské v Praze. Věstník vycházel každý měsíc kromě prázdnin.

Prvním redaktorem byl Otto Arje, od č. 4-5 jej vystřídal F. Friedmann, rovněž redaktor ŽZ, který vedl redakci až do r. 1937, kdy se jí ujal Josef Pollak. Od 8. čísla redakci převzala Ella Straková. Po osvobození byl obnoven jako čtrnáctideník a v letech 1948-1951 vycházel dokonce s týdenní periodicitou (vždy ve středu). V roce 1968 se Věstník přejmenoval na Věstník židovských náboženských obcí v Československu.

V 90. letech se šéfredaktorem stal J. Daniček. Od roku 1952 až do současnosti vycházel jako měsíčník, od roku 1991 pod názvem Roš chodeš (vydavatelem byla Federace židovských obcí v České republice, dnes Židovská obec v Praze). V roce 1998 začal vycházet jako barevný magazín s měnícím se počtem stran.³³

8.14 Židovská ročenka (ŽR) (1954-1955)

Ročenka Rady židovských náboženských obcí v Československu navazuje strukturově i ideově na Kalendář českožidovský. Přinášela řadu esejí, úvah odborných i literárně beletristických příspěvků. Beletristické příspěvky byly nejčastěji spjaty s tematikou holocaustu, antisemitismu, biblického i talmudického judaismu, židovství vrostlého do české půdy. ŽR měla poměrně volnou strukturu, skládala se z judaistické části, kde se jednalo zejména o myšlenky rabínů, dále část odbornou, přinášející např. historické příspěvky z dějin židů a židovské kultury, zvláště literatury u nás. Třetí a nejobsáhlejší část tvořily básnické a prozaické texty dokumentární i fiktivní povahy, spjaté s židovskou tematikou, jen zřídka tuto problematiku opouštějící.

³³ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 238-245. ISBN 80-7220-082-8.

Vývoj ŽR můžeme rozdělit do několika etap. První etapa je spojena s osobností R. Iltise, který ročenku redigoval od prvního ročníku až do své smrti roku 1977. Náplň ročenky odrážela kulturní a literární české potřeby, resp. českožidovské společnosti. ŽR se snažila o obnovu náboženského a duchovního života u nás, zejména po genocidě židů za světové války. Ti, kteří se snažili obnovit duchovní život, naráželi na vlnu státního ateismu a na hlubokou, holocaustem vyvolanou nevíru mnoha židů v náboženské učení o spravedlivém, jediném a milostivém Hospodinu, ochránci. Přeživší z barbarství vinili boha, protože v holocaustu viděli důkaz jeho neexistence. Rabínské příspěvky se proto soustřeďovaly pouze na výklad základních, obecně srozumitelných stránek židovského učení zdůrazňující boj za mír, proti fašismu a válce, antisemitismu a rasismu. První etapa spadá do druhé poloviny let padesátých. ŽR si vytvářelo vlastní strukturu zatím poměrně volnou, ale již byla rozdělena na tři části – judaistickou, historickou a beletristickou. Judaistická část byla tvořena příspěvky českých rabínů G. Sichera, R. Federa, slovenského rabína E. Katze. Druhá část přinášela odborné materiály, a to zejména pracovníků Státního židovského muzea. Přinášela různé eseje, dokumenty atd. Beletristické příspěvky se vyskytovaly hojně, ale byly vždy vázány k židovské problematice a psány vesměs židovskými spisovateli. Druhá etapa představuje období od druhé třetiny 60. let až do počátků let sedmdesátých. Postupně začíná ubývat příspěvků náboženské povahy, a to ve prospěch beletrie a non fiction (paměti, vzpomínky atp.). V ŽR se postupně začínají objevovat básně a povídky. Po dobu existence ŽR se ale i nadále těší velké pozornosti terezínská tematika.³⁴

Mezi známé příspěvovatele té doby patří např. Ota Pavel či František Kafka. Třetí etapu představují léta sedmdesátá poznamenaná jistými prvky kulturní stagnace. Zhoršuje se výtvarná a knižní stránka ŽR (nekvalitní papír, reprodukce atp.). Judaistické příspěvky tvoří většinou starší úvahy. Na straně druhé však úroveň původních příspěvků odborné literární povahy neklesá, naopak podstatně vzrůstá po stránce dokumentární i umělecké. Jak se již dělo v předešlých letech, tak i v letech sedmdesátých bylo velice diskutovaným téma terezínského koncentračního tábora. Po Iltisově smrti na jeho práci navázal F. Kafka.

Léta osmdesátá se nesla v duchu prohlubující se renesance kulturně chápaného židovství, rozšiřování tematických hranic literatury i počtu příspěvovatelů. Postupně

³⁴ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 246-249. ISBN 80-7220-082-8.

roste počet „nežidovských“ autorů v ŽR. Od počátku 90. let byla ŽR redigována trojicí redaktorů (J. Daniček, A. Marxová, T. Pěkný), kteří ji vtiskli nový charakter. Devadesátá léta jsou ve znamení rozvoje židovského života v ČR, obnovy řady synagog, hřbitovů, literárního návratu některých exilových autorů (A. Lustig, K. Sidon). Klesá podíl beletristických příspěvků na úkor historických analýz, dokumentů, vzpomínek, pamětí atp. dokládajících mnohostrannost a tragičnost židovského údělu zvláště v době druhé světové války.³⁵

8.15 Židovské zprávy (ŽZ) (1918-1939)

ŽZ vycházely od 5. 4. 1918, zpočátku jako čtrnáctideník, od prosince téhož roku jako týdeník. U jejich zrodu stály osobnosti jako N. Adler, F. Kornfeld, J. Kulka, I. Poláková, později redaktorka přílohy Ženský list. Prvním šéfredaktorem se stal E. Waldstein a od roku 1925 jej vystřídal Z. Landes. Poslední číslo vyšlo v roce 1939. Na ŽZ pak navazovaly dvojjazyčné Jüdisches Nachrichtenblatt - Židovské listy, jediný povolený orgán Židovské kulturní obce v Praze, pozastavený ještě za protektorátu počátkem roku 1945. První ročníky vycházely ve znamení zápasu s antisemitismem, který se rozhořel v české společnosti, poválečnou bídu a zklamané naděje či sociální iluze spojované se vznikem Československé republiky. Na rozdíl od Rozvoje však nezdůrazňovaly jednotu židovského češství a českého židovství. ŽZ odmítaly materialismus a ziskovost, přetvářku a neschopnost morální a duchovní obrody. Od r. 1924, sedmého ročníku, se rozšiřuje politické zpravodajství na informace z celého světa. Je publikováno méně beletristických příspěvků, zato zpravodajská část listu je na vysoké profesionální úrovni.³⁶

Od 9. ročníku (1926) se objevují dvě nové přílohy, resp. rozšířené rubriky, a to List židovské ženy a Dětský koutek. Velká pozornost se v ŽZ upínala k zakládání nových časopisů, rozmachu knihovnictví, nakladatelství a školství, kultuře i hospodářství. Značné pozornosti se těšily cestopisné reportáže, vzpomínky a dopisy z cest po Palestině, úsilí sionistů v budoucím Izraeli i v Evropě a USA, např. snahy vykoupit od Židů pozemek se Zdí nářků, které hrozilo zastavení (1928) apod.

³⁵ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 249-251. ISBN 80-7220-082-8.

³⁶ Tamtéž, s. 252-254.

Pravidelně informovaly o sjezdech sionistických organizací v jednotlivých zemích. Vířily aktivity hebrejského školství (např. vznik židovského gymnázia v Brně) v Čechách, na Moravě i na Zakarpatské Ukrajině, vydávání nových učebnic hebrejštiny a sledovaly hebrejskou a divadelní scénu. Značnou část místa ŽZ zabíraly polemiky s českožidovskými představiteli. Pozornost byla věnována i české literatuře a beletrii, zvláště postojům spisovatelů k židovství a židovské tematice. Velký prostor byl věnován próze a poezii s židovskou tematikou v literární příloze. Paradoxním se může zdát zadávání inzerce do ŽZ velmi často osobami a firmami s „nežidovsky“ znějícími jmény a názvy.

Všechny ročníky ŽZ usilovaly o vytvoření dostatečné protiváhy k antisemitismu a asimilačním tendencím a podporovaly všechny tendence, které směřovaly k zachování židovství. Obohacovaly českou, nejen židovskou literaturu. Objektivně totiž rozšiřovaly obzor česky psané produkce o židovství. O jejich zaklínění do českého kulturního prostoru nebylo pochyb. ŽZ spolu s Rozvojem vytvářely podobně jako Kalendář českožidovský a Židovský kalendář vzájemně se doplňující jednotu.³⁷

³⁷ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 253-257. ISBN 80-7220-082-8.

9 SOUČASNÁ ŽIDOVSKÁ SPOLEČNOST

V současné době není možné přesně říci, kolik lidí židovského vyznání u nás žije. Mnoho občanů se k židovské víře nehlásí. Podle statistiky z internetových stránek Federace židovských obcí může v České republice žít 15-20 000 lidí židovského vyznání, ale nejsou registrováni. V deseti židovských obcích je dohromady registrováno 3 000 občanů židovského vyznání. Podle výroční zprávy ze Židovské obce v Praze za rok 2013 bylo evidováno 1 621 řádných občanů, z toho 731 mužů a 890 žen. Průměrný věk členů se v posledních letech stabilizoval, u mužů činí průměrný věk 52 let a u žen 57. Meziročně však došlo k výraznému poklesu počtu členů, což mohlo způsobit částečně i pozastavení členství 119 členů v důsledku neplacení příspěvků po dobu delší než dva roky.³⁸

9.1 Židovská obec v Praze

Židovská obec je instituce, která neplní pouze náboženskou a vzdělávací funkci, ale i mnoho dalších funkcí. Jednou z nich je například Domov sociální péče Hagibor, jedná se o jeden z největších projektů sociální péče u nás. Hagibor byl uveden do provozu v květnu 2008, kdy byl opět navrácen majetek Židovské obci v Praze.³⁹

Hlavním cílem Hagiboru je poskytovat sociální péči seniorům, kteří přežili šoa. Do těchto povinností patří zejména dobré ubytování, sociální a ošetrovatelská péče, kvalitní strava, sociálně-terapeutické služby, skupinové či ostatní aktivity. V Hagiboru se upřednostňuje individuální přístup ke všem ubytovaným a zachování lidské důstojnosti i v nepříznivých životních situacích.⁴⁰

Židovská obec se také velmi angažuje v obnově židovských památek na území České republiky. Za tímto účelem byla roku 1992 Židovskou obcí v Praze zřízena akciová společnost Matana. Jedním z jejích hlavních úkolů je správa nemovitostí ve vlastnictví Židovské náboženské obce v Praze a jejich následná údržba. Akciová

³⁸ *Výroční zpráva židovské obce za rok 2013* [online]. 2013 [cit. 2015-01-022]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>

³⁹ O nás. *DSP Hagibor* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.dsphagibor.cz/cs/o-nas/>

⁴⁰ Tamtéž.

společnost Matana se stará o více než 250 chráněných památek a židovských hřbitovů, které patří do vlastnictví Židovské náboženské obce v Praze či do Federace židovských obcí v ČR. Činnost tohoto druhu je velmi finančně náročná. Již v minulosti bylo mnoho židovských památek a hřbitovů poničeno, nebo dokonce zdevastováno. Po druhé světové válce většina židovských obcí zanikla v důsledku velkého úbytku členů vlivem holocaustu a poválečných emigračních vln, synagogy a židovské hřbitovy byly opuštěny, chátraly a během 40 let komunistického režimu byly soustavně ničeny. Situace se radikálně začala měnit až po roce 1989, kdy bylo přistoupeno k systematické dokumentaci a záchraně zbývajících památek.⁴¹

9.2 Historie Židovské obce v Praze

Pražská židovská obec má velmi dlouhou a bohatou historii, která sahá až do 10. století. Židé tehdy sídlili pod Pražským hradem, v místě dnešní Malé Strany. Během 12. století se pomalu začali usazovat na druhé straně řeky, nedaleko Karlova mostu. Osada se v průběhu staletí rozrostla v Židovské Město, které mělo vlastní zastupitelstvo, soudnictví a rozsáhlou samosprávu. Od křesťanského města bylo odděleno zdí. Až do poloviny 17. století zastupovala samospráva ve vztahu k panovníkovi a zemským úřadům všechny ostatní židovské obyvatele Čech. Pražská obec měla často v rukou osud všech Židů v zemi.

Jako každá jiná obec měla i pražská židovská obec (ŽOP) svá léta rozmachu i úpadku. Za její zlatý věk lze označit konec 16. a počátek 17. století, především čas za vlády Rudolfa II. Hospodářsky silné a lidnaté ghetto bylo jedním z hlavních aškenázských středisek vzdělanosti. V Praze působily známé talmudistické školy, vznikala tu význačná literární a vědecká díla i hebrejské tiskárny.

Po celou dobu totalitního režimu, tedy od roku 1948 až do roku 1989, ŽOP nepřestala ani za velmi těžkých podmínek a pod dohledem stáních orgánů, především Státní tajné bezpečnosti, pracovat. Plnila své náboženské funkce a stala se po pádu komunistu (1989) základem pro obnovení židovského života v Praze.⁴²

⁴¹ Matana a.s. *Matana a.s.* [online]. 2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.matana.cz/>

⁴² Historie židovské obce v Praze. *Židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=110&Itemid=37&lang=cs&showall=1

9.3 Federace židovských obcí v ČR

Federace židovských obcí (dále jen FŽO) je orgán, který v současné době spojuje deset židovských obcí v Čechách a na Moravě. Mezi členy FŽO patří i přidružené židovské organizace a spolky jako např. Terezínská iniciativa, Sdružení bývalých vězňů koncentračních táborů, Unie židovské mládeže či sportovní oddíl Hakoach atd.⁴³ FŽO se stala zakladatelem nakladatelství Sefer, které se hlavně soustřeďuje na vydávání náboženských titulů a literatury faktu (zejména období holocaustu), jakož i na díla významných českých a světových židovských autorů. Další z činností FŽO je vydávání časopisu Roš Chodeš, který přináší aktuality ze židovského světa. V roce 1994 založila FŽO spolu s pražskou Židovskou obcí a Ministerstvem kultury ČR Židovské muzeum v Praze. FŽO je také zakladatelem Nadačního fondu Zecher. Nadační fond Zecher se zabývá záchranou židovských památek v Čechách a na Moravě. Dále je FŽO zakladatelem Nadačního fondu obětí holocaustu, který se zaměřuje na podporu obnovení a zachování movitých a nemovitých židovských památek na území ČR, na projekty sloužící k důstojné připomínce obětí holocaustu, na sociálně zdravotní péči se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust, a na vzdělávání v oblasti judaismu.⁴⁴

9.4 Federace obětí holocaustu (FOH)

Posláním fondu je pomáhat lidem, kteří přežili holocaust. FOH podporuje vzdělávací a pietní akce připomínající oběti holocaustu a podporují rozvoj židovských komunit a vzdělávání v judaismu. Podílí se na rekonstrukci a záchraně židovských památek zničených nacistickou i komunistickou totalitou. V neposlední řadě pomáhá zmírnit majetkové křivdy způsobené během druhé světové války.⁴⁵

Federace obětí holocaustu pořádá jednou ročně benefiční koncert, jehož cílem je shromáždit další finanční prostředky na podporu projektů, které jsou financovány prostřednictvím grantových řízení. Od roku 2007 společně s Terezínskou iniciativou

⁴³ Organizace. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/>

⁴⁴ Činnost. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/>

⁴⁵ O Nadačním fondu obětí holocaustu. *Nadační fond obětí holocaustu* [online]. 2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.fondholocaust.cz/cs/o-nadacnim-fondu-obetem-holocaustu>

pořádá Jom ha-šoa, které se koná na Náměstí Míru, při které jsou přečtena jména obětí holocaustu. Od roku 2007 pořádá společně s Federací židovských obcí v ČR slavnostní setkání přeživších šoa, zástupců státní správy, velvyslanců a představitelů židovských organizací v Senátu Parlamentu České republiky u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.⁴⁶

⁴⁶ Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. *Nadační fond obětem holocaustu* [online]. 2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.fondholocaust.cz/cs/o-nadacnim-fondu-obetem-holocaustu>

10 ŽIDOVSKÁ MÉDIA A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Po roce 1989 se u nás židé začali více projevovat v médiích i ve veřejném životě. V současné době u nás vychází pět židovských periodik, a to Roš Chodeš, Maskil, Tereziánská iniciativa, Obecní noviny a Židovské listy. O židech se nepíše pouze v židovských novinách, ale i v ostatních periodikách. Téma Židů, koncentračních táborů a holocaustu je pro noviny stále velice atraktivním tématem. Židé se neprezentují pouze v novinách, ale i v rádiu, kde mají vlastní rozhlasový pořad Šalom Alejchem. Dále pořádají různé besedy a semináře pro lidi, kteří se zajímají o judaismus a chtěli by ho poznat blíže.

V České televizi se objevil nový dokumentární cyklus Hádanky domů života, který mapuje minulost a budoucnost českých židovských hřbitovů po celé republice. Jedná se o desetidílný seriál, kterým provází Petr Vacek.⁴⁷

V pořadu se nezapomíná na osudy místních židů, pamětníků a neopomíjí se ani aktuální problémy. Mnoho hrobů bylo zničeno, znesvěceno či rozebráno na položení chodníků, přesto si židovské hroby dokázaly uchovat ducha židovské kultury.⁴⁸

10.1 Židovský tisk

V současné době vychází ze židovských periodik měsíčník Roš Chodeš, dříve Věstník Židovské náboženské obce v Praze.⁴⁹ Od roku 1952 začal vycházet jako měsíčník a v roce 1998 se tisknul barevně s měnícím se počtem stran. Roš Chodeš vydává Židovská obec v Praze a lze si jeho výtisky předplatit. Ustálila se skladba i náplň jednotlivých rubrik, např. aktuality, přehled bohoslužeb, rozhovory, komentáře, recenze, ukázky původní i přeložené beletrie, polemiky, kalendárium, zprávy z Izraele, zprávy ze světa, přehled událostí očima tisku, přehled kulturních pořadů, různé výzvy, zprávy z obcí a nekrology. Roš Chodeš přináší velké množství komentářů a rozhovorů

⁴⁷ Z denního tisku: Výstava Zmařené naděje ukazuje poválečné přesuny uprchlíků. *Židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=78&Itemid=54&lang=cs

⁴⁸ O pořadu: Hádanky domů života. *Česká televize* [online]. 1996-2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492110205-hadanky-domu-zivota/8349-o-poradu/>

⁴⁹ *Roš Chodeš*. Praha: Varius, 2013, č. 12. ISSN 5774.

k problémům antisemitismu, ke studiu otázek holocaustu a Terezína.⁵⁰

Druhým židovským periodikem, které u nás vychází, je Maskil. Maskil je měsíčník, který vychází za podpory Ministerstva kultury ČR, Federace židovských obcí v ČR a Nadačního fondu obětem holocaustu. Maskil vydává židovská kongregace Bejt simcha, což je přidružený člen Federace židovských obcí v ČR. Cílem Bejt Simcha je obnova náboženského a kulturního života židovské komunity včetně kontaktů s ostatními menšinami. Bejt Simcha organizují různé vzdělávací programy pro své členy i další zájemce a snaží se prezentovat židovskou kulturu veřejnosti.⁵¹

Maskil si lze předplatit buď v tištěné, nebo elektronické verzi. Maskil vychází v černobílé podobě a má devatenáct stran. Z jednotlivých rubrik se ustálila tato skladba: rozhovory, komentáře, zprávy z Izraele, historie, mládež, aktuality, osobnosti, polemiky a kultura.

Třetí periodikum, které u nás vychází, je Terezínská iniciativa. Toto periodikum, které je vydáváno Terezínským institutem, je měsíčník, který má dvacet stran a obsahuje: pozvánky, výzvy, střípky vzpomínek, články, studentské práce, informace, vzkazy, výzvy, prosby, recenze knih a nekrology. Institut Terezínské iniciativy je obecně prospěšná společnost, která vznikla transformací Nadace Terezínské iniciativy, která byla založena v roce 1993 Mezinárodním sdružením bývalých vězňů terezínského ghetta. Hlavní cíl institutu je podpora výzkumu dějin a konečné řešení židovské otázky v českých zemích, zajištění jeho výsledků, které budou prezentovány odborné i laické veřejnosti, zejména pak nejmladší generaci - žákům a studentům českých škol. Svůj cíl se snaží naplnit prostřednictvím několika základních projektů: provozováním vzdělávacího portálu Holocaust.cz, vydáváním odborných publikací zaměřených na téma holocaust-šoa, provozováním odborné knihovny zaměřené na problematiku holocaustu, antisemitismu a rasismu. A v neposlední řadě pořádáním vzdělávacích seminářů a konferencí pro učitele a žáky českých škol.⁵²

Předposledním židovským periodikem jsou Obecní noviny, které vydává Česká Židovská obec v Praze. Tyto noviny se nedají zakoupit, jsou určeny pouze pro členy

⁵⁰ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou* 2. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 245. ISBN 80-7220-082-8.

⁵¹ O nás. *BEJT SIMCHA* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.bejtsimcha.cz/o-nas.html>

⁵² Kdo jsme. *Institut Terezínské iniciativy* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.terezinstudies.cz/institute/index.html>

židovské obce. Obecní noviny se skládají z těchto rubrik: bohoslužby, rabínovo slovo, rozhovor, aktuality, vzdělání, recenze knih, kultura, společenská kronika, životní jubilea našich členů, nové knihy. K Obecním novinám je přiložena příloha, což je rabínský list, kde se nacházejí výroky písma svatého. Noviny vycházejí jednou za měsíc, jsou tištěny černobíle a mají okolo 23-27 stran.⁵³

Poslední periodikum, které u nás vychází již od roku 2006, i když velmi nepravidelně, jsou Židovské listy, které mají vlastní blog na internetu. Tento redakční blog přináší aktuální zpravodajství pro českou a židovskou pospolitost, články z židovských dějin, kultury a náboženství. Židovské listy se skládají z rubrik: domácí zprávy, zahraniční zprávy, úvahy a komentáře, kultura, náboženství, sport, povídka, historie, židovské anekdoty, věda a výzkum, rozhovor.⁵⁴

10.2 Židé a rádio

Židé mají vlastní rozhlasový pořad s názvem Šalom Alejchem, který se vysílá každou sudou neděli na rádiu Regina po zprávách od osmi večer. Pořad Židovské obce v Praze od listopadu 1994 je připravován ředitelem Židovského muzea PhDr. Leo Pavlátem společně s Vidou Neuwirthovou. Jedná se o půlhodinový pořad o Židovské obci v Praze, jejích aktivitách, autorské promluvy a rozhovory. Přibližuje židovské dějiny, judaismus a židovskou kulturu, život v Izraeli i židovských obcí ve světě.

Pořad též seznamuje s významnými židovskými osobnostmi, upozorňuje na nové knihy a nejbližší kulturní pořady na židovské téma. Velká pozornost je obzvlášť věnována problematice šoa a antisemitismu. Pořad vždy doprovází židovská hudba domácích i zahraničních interpretů.⁵⁵

⁵³ *Obecní noviny*. Praha: Varius, 2013, č. 1. ISSN 5774.

⁵⁴ Články. *Institut Tereziánské iniciativy* [online]. 2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zidovskelisty.blog.cz/>

⁵⁵ Náboženství: Šalom. *Český rozhlas* [online]. 1997-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom>

10.2.1 PhDr. Leo Pavlát

Leo Pavlát se narodil v roce 1950 v Praze. Je to spisovatel, žurnalista, esejista, diplomat židovského původu a ředitel pražského Židovského muzea v Praze, také populizátor židovského kulturně duchovního dědictví. Pavlátova matka byla z rasových důvodů vězněna s celou rodinou v koncentračních táborech (Terezín, Osvětim, Bergen-Belsen) a jako jediná z rodiny přežila holocaust.

Obrázek 2: PhDr. Leo Pavlát

Zdroj⁵⁶

Po absolvování střední všeobecné vzdělávací školy studoval Leo Pavlát na fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy a studia dokončil v roce 1974. Od října 1975 do června 1990 pracoval v nakladatelství Albatros jako odborný redaktor v umělecko-naučné redakci. V červenci 1990 nastoupil na Ministerstvo zahraničních věcí. Od srpna 1990 do června 1994 působil jako druhý tajemník velvyslanectví ČSFR (od r. 1993 ČR) v Izraeli se sídlem v Tel Avivu. Od října 1994 do současnosti je ředitelem Židovského muzea v Praze jako nestátní instituce řízené českou židovskou komunitou. Od roku 1995 pracuje ve vedení Pražské židovské obce i Federace židovských obcí. Od r. 1997 je poradcem americké Nadace Rolanda S. Laudera v České republice, která se finančně i organizačně podílí na obnově židovského školství. Vztah k židovské tematice se u Pavláta zprvu projevil orientací na literaturu židovských autorů nebo na židovskou tematiku vydanou v českých překladech. Od 2. poloviny 70. let a zejména v letech 80. projevoval aktivnější zájem o židovské tradice a zvyky. Postupně se sblížoval s Pražskou židovskou obcí a učil se hebrejsky. Od roku 1994 připravuje

⁵⁶ Náboženství: Šalom. *Český rozhlas* [online]. 1997-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom>

třicetiminutový rozhlasový pořad na stanici Regina. Spolupracuje rovněž s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy jako lektor a pro Americký židovský výbor připravil studii Židovská tematika v českých školách.⁵⁷

10.3 Židé a dokumentaristé

Židé, židovská komunita a téma holocaustu jsou stále velice atraktivním tématem, proto mnoho českých i slovenských dokumentaristů, ať už současných, či minulých, se zabývá tímto tématem. Jedním z nich byl i dokumentarista Milan Maryška, režisér a fotograf, který točil cykly filmů, jenž mapoval českou historii. Natočil tyto dokumenty: Zač jsme bojovali, Ztráta paměti, Svobody se nevzdáme a čtyřdílný Český holocaust, na kterém spolupracoval s dokumentaristou Petrem Jančárkem. Z těch současných dokumentaristů stojí dále za zmínku Martin Pátek, který natočil Vlaky do nenávratna. Jednalo o projekt, který byl spojen s Mezinárodním festivalem česko-německé židovské kultury Devět bran či Matěj Mináč.

10.3.1 Matěj Mináč

Matěj Mináč se narodil v roce 1961 v Bratislavě. Je to režisér, scénárista a producent. Matěj Mináč se narodil fotografce židovského původu Zuzaně Mináčové, kterou jako třináctiletou deportovali na základě udání do koncentračního tábora Osvětim.⁵⁸

⁵⁷ MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. s. 143-145. ISBN 80-7220-082-8.

⁵⁸ MINÁČOVÁ, Zuzana. *Život fotografky*. 1. vyd. Praha: W.I.P., 2013. s. 5. ISBN 978-80-905490-0-5.

Obrázek 3: Matěj Mináč a Sir Nicholas Winton

Zdroj:⁵⁹

Matěj Mináč natočil v roce 1999 historický film s názvem *Všichni moji blízcí*, který sleduje osud židovské rodiny před vypuknutím druhé světové války. Jeden z Mináčových dalších filmových počínů byl film *Síla lidskosti*, za který v roce 2002 získal International Emmy Award v kategorii dokumentární film. Tento dokumentární životopisný film vypráví o Siru Nicholasi Wintonovi, který zachránil 669 českých a slovenských židovských dětí. Vše se odehrálo v roce 1939 v průběhu nacistické okupace Československa, kdy se mu podařilo přepravit děti přes hranice ve vlacích do Velké Británie. Dnes rodiny Wintonových zachráněných dětí představují víc než šest tisíc lidí.⁶⁰ Až do roku 1988, tedy bezmála půlstoletí, o jeho hrdinství nikdo nevěděl. Vše se dostalo na veřejnost zásluhou jeho manželky Grety, která jednoho dne objevila seznamy a další dokumenty na půdě jejich domu. Předala je historičce Elisabeth Maxweellové. Siru Wintonovi se tak za poslední čtvrtstoletí dostalo velké pozornosti a uznání za jeho hrdinský čin.⁶¹ Dokumentárním filmem provází Joe Schlesinger, reportér stanice CBS, který je jedním z Wintonových zachráněných dětí. Dalším dokumentárním filmem, který natočil, byla *Nickyho rodina*, který vypráví o hrdinství Nicholase Wintona a o osudech zachráněných dětí. Tento film získal v roce 2011 na Mezinárodním festivalu v Karlových Varech Diváckou cenu deníku *Právo*.⁶²

⁵⁹ Winton stráví v Praze pouze několik hodin. Přiletí armádním speciálem. *Lidovky.cz* [online]. 2015, 10/14 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nicholas-winton-dostane-rad-bileho-lva-mimo-hlavni-oslavu-28-rijna-phy-/lide.aspx?c=A141020_164834_lide_hm

⁶⁰ *Síla lidskosti - Nicholas Winton. Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/157454-sila-lidskosti-nicholas-winton/>

⁶¹ MINÁČ, Matěj a David MINÁČ., *Sir Nicholas Winton mezi námi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství W.I.P., 2013. s. 8. ISBN 978-80-905490-1-2.

⁶² *Nickyho rodina. Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/157454-sila-lidskosti-nicholas-winton/>

10.4 Židé ve filmu

Téma Židů a jejich osudu se dočkalo mnohých filmových zpracování. Jedním z nich je film *Golet v údolí*, který režíroval Zeno Dostál. Příběh se odehrává ve třicátých letech minulého století a vypráví o životě židovské osady v horské vísce Polane v Podkarpatské Rusi a vykresluje život chasidských židů. Film, který vznikl v roce 1995, byl natočen podle dvou povídek Ivana Olbrachta a získal cenu Český lev za kameru.⁶³ Jedním ze snímků s židovskou tematikou je *Transport z ráje* z roku 1962. Tento film vznikl podle předlohy knihy Arnošta Lustiga *Noc a naděje*. Film zachycuje život židovského obyvatelstva v Terezínském ghettu a zobrazuje život židovské komunity v těžkých podmínkách.⁶⁴

Dalším z filmů, který je obrazem Terezínského ghetta, je film *Daleká cesta*. Jedná se o prvotinu Alfréda Radoka, která vznikla v roce 1948. Snímek je kombinace hraného a dokumentárního filmu. Ve své době byl odsunut do vesnických kin a posléze vyřazen z distribuce. Film byl velmi úspěšný v Evropě a Americe, avšak televizní premiéru měl až v roce 1991. Na dramatickosti celého filmu přidává hudba Jiřího Sternwalda.⁶⁵

Židovská komunita se objevuje i v seriálech. Podle předlohy knihy Karla Poláčka byl natočen pětidílný cyklus židovských anekdot ze staré Prahy *Uctívá poklona, pane Khon*.

10.5 Židé a internet

Počet uživatelů internetu neustále roste a mnoho komunit u nás tak může prostřednictvím internetu rozšířit povědomí o té své. Výjimkou není ani židovská komunita, která se u nás v posledních letech rozmohla. Po roce 1989 se začala více aktivně projevovat v médiích a postupem času i na internetu. Prostřednictvím různých internetových stránek referuje o svých aktivitách, přednáškách, besedách atp. Židovské internetové stránky nejsou určeny pouze pro židovskou komunitu, ale i pro ty, kteří se

⁶³ *Golet v údolí*. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/2458-golet-v-udoli/>

⁶⁴ *Transport z ráje*. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/1038-transport-z-raje/>

⁶⁵ *Daleká cesta*. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/27291-daleka-cesta/>

chtějí více dozvědět o judaismu a židovské komunitě u nás. Tato část práce si tedy klade za cíl poukázat na internetové stránky dané tematiky a informovat o aktivitách.

10.5.1 Internetová stránka Kehilaprag.cz

Jedna z velmi obsahově bohatých stránek je webová stránka Kehilaprag.cz Židovské obce v Praze. Na této stránce se návštěvníci mohou dočíst o historii Židovské obce v Praze a jejím vzniku. Dále stránky informují o pražském rabinátu a o bohoslužbách v synagogách. Na stránkách je k dispozici ke stažení košer seznam a doporučené košer restaurace s certifikátem. Pro návštěvníky stránek jsou zde informace o židovské knihovně a provozní hodiny. Dále je možné se dočíst o Novém židovském hřbitově, Starém židovském hřbitově a jejich stručné historii. Na stránkách je možné nalézt i odkazy na další stránky, například na Domov sociální péče Hagibor nebo na komplexní domácí péči Ezra. Stránky informují o rozhlasovém pořadu Šalom Alejchem a o aktualitách, zprávách z Izraele, článcích, komentářích a v neposlední řadě i o zprávách z židovských obcí u nás a na Slovensku.

Obrázek 4: Logo židovské obce

Zdroj⁶⁶

Na Kehilaprag.cz je umístěn i přehled kulturních událostí a akcí židovské obce, informace o výstavách, koncertech, divadelních představeních, přednáškách, besedách i filmech. Návštěvníci se mohou dozvědět o nově vydaných knihách s židovskou tematikou, které vydalo nakladatelství Sefer. Dále je možné se dočíst o židovských památkách na našem území a také o Židovském muzeu v Praze. Návštěvníci stránek

⁶⁶ Nejnovější informace a zajímavosti. *Pražská židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>

mohou vyhledat v seznamu nadace a nadační fondy, které jsou spjaté s židovskou tematikou, např. Nadační fond obětím holocaustu, Nadační židovský fond v ČR, Nadace židovského muzea v Praze či Nadace židovské obce v Praze, přidány jsou taktéž stručné informace.⁶⁷

10.5.2 Internetová stránka Jewishmuseum.cz

Další obsahově bohatou stránkou je Jewishmuseum.cz, stránka Židovského muzea v Praze. Kromě základních informací o muzeu a knihovně se návštěvníci mohou dočíst o stálých expozicích, které se nacházejí v Židovském muzeu v Praze. V současné době jsou vystaveny tyto stálé expozice – Židé v českých zemích od 10.-18. století, Dějiny židů v Čechách a na Moravě od 19.-20. století, Stříbro českých synagog, Židovské tradice a zvyky I, Židovské tradice a zvyky II, Památník českých a moravských obětí šoa a Dětské kresby z Terezína 1942-1944. Velmi rozsáhle jsou popsány židovské památky, kde se pořádají prohlídky pro návštěvníky. Nyní je možné navštívit Maiselovu synagogu, která byla dlouho uzavřena z důvodu rekonstrukce. Dále Španělskou synagogu, Klausovu synagogu, Obřadní síň, Pinkasovu synagogu na Starém židovském hřbitově a galerii Roberta Guttmanna, kde se pořádají prezentace uměleckých a muzejních sbírek. Na stránkách je k dispozici online židovský slovník, kde si každý návštěvník může vyhledat vysvětlení toho či ono pojmu.

Obrázek 5: Logo židovského muzea v Praze

Zdroj⁶⁸

⁶⁷ Nejnovější informace a zajímavosti. *Pražská židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>

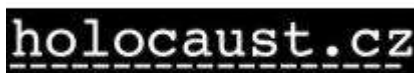
⁶⁸ Informace. *Židovské muzeum v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.jewishmuseum.cz/>

Židovské muzeum pořádá různé vzdělávací programy pro školy, pedagogy a pro širokou veřejnost. I tyto informace si lze přečíst na Jewishmuseum.cz. Na stránkách je dále uveden program přednášek a diskuzních večerů či program pro rodiče s dětmi. Je možné shlédnout archiv z koncertů, které se konají ve Španělské synagoze. Pro ty návštěvníky, kteří chtějí pomáhat nebo chtějí získat nějakou praxi, je možné na Jewishmuseum.cz možnost vybrat si dobrovolnický program pro Židovské muzeum v Praze a případně vyplnit přihlašovací formulář.⁶⁹

10.5.3 Internetová stránka Holocaust.cz

Velmi specifickou stránkou je Holocaust.cz. Můžeme se zde dočíst o dějinách holocaustu u nás i v evropských zemích, o koncentračních táborech, transportech a ghettech. Holocaust.cz nabízí pohled na antisemitismus, dále se věnuje osobnostem, které zemřeli v koncentračních táborech.

Obrázek 6: Logo holocaust.cz

Zdroj⁷⁰

Jednou ze zajímavostí holocaust.cz je databáze obětí. Při zadání jména či narození oběti se nám objeví fotografie s rokem a místem úmrtí dané osoby. Databáze nezobrazuje informace o přeživších, ale pouze o obětech druhé světové války. K přečtení jsou zde články z židovské ročenky, z časopisu *Roš Chodeš*, odborné a další texty. Stránka doporučuje i různé filmy s tematikou holocaustu a v neposlední řadě se na webových stránkách nachází i online slovník judaistických pojmů.⁷¹

⁶⁹ Informace. *Židovské muzeum v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.jewishmuseum.cz/>

⁷⁰ Aktuality. *Holocaust* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/>

⁷¹ Tamtéž.

11 ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

Pražské Židovské muzeum se nachází v budovách někdejšího židovského ghetta, které zaniklo na přelomu 19. a 20. stol. Židovské muzeum v Praze patří mezi nejnavštěvovanější židovská muzea na světě a mezi nejnavštěvovanější místa v Praze.⁷²

V Pražském Židovském muzeu se nachází jedna z nejrozsáhlejších sbírek judaik na světě, která obsahuje na 40 000 sbírkových předmětů. V knihovně Židovského muzea v Praze je více než 100 000 knih. Mezi nimi jsou cenné hebrejské rukopisy z 13. století a vzácné tisky včetně prvotisků a nejstarších pražských hebrejských tisků. Sbírkový fond Židovského muzea v Praze jsou ojedinělé nejen množstvím předmětů, ale především tím, že pochází výhradně z Čech a Moravy a podávají tak celistvý obraz historie Židů v našem regionu.⁷³

11.1 Historie Židovského muzea v Praze

Židovské muzeum v Praze bylo založeno v roce 1906 jako třetí z nejstarších židovských muzeí ve střední Evropě. Vzniklo z podnětu historika dr. Salomona Huga Liebena a předsedy Pražské židovské obce JUDr. Augusta Steina se záměrem uchovat cenné umělecké předměty z pražských synagog, které byly v rámci asanace pražského židovského ghetta počátkem 20. století rušeny. V době nacistické okupace Československa byla činnost muzea znemožněna. Přesto vzniklo v roce 1942 Židovské ústřední muzeum, kde byly postupně soustředěny nejvzácnější umělecké předměty z nacisty konfiskovaného židovského majetku v Čechách a na Moravě. Po válce bylo muzeum s jeho sbírkami vráceno na kratší dobu Radě židovských obcí a v roce 1950 přešlo do vlastnictví státu.

Od října 1994 po navrácení sbírkového fondu muzea Federaci židovských obcí a historických objektů Židovské obci v Praze působí muzeum jako nestátní organizace.⁷⁴ Židovské muzeum v Praze spravuje tyto objekty: Maiselovu synagogu,

⁷² Historie. *Židovské muzeum v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.jewishmuseum.cz/informace/o-nas/historie/>

⁷³ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 155. ISBN 80-86889-11-4.

⁷⁴ Tamtéž.

Pinkasovu synagogu, Klausovu synagogu, Starý židovský hřbitov, Obřadní síň, Španělskou synagogu a Vzdělávací centrum.

11.2 Maiselova synagoga

Maiselova synagoga byla postavena v letech 1591-1592 jako soukromá synagoga primase Židovského města Mordechaje Maisla. Staviteli synagogy byli Josef Wahl a Juda Golschmied. V roce 1689 byla zničena požárem a při její obnově byla zkrácena. Maislova synagoga byla znovu poškozena požárem r. 1754 a opět přestavěna v letech 1862-1864.⁷⁵ V současné době Maislova synagoga slouží jako výstavní prostor a depozitář muzea. Od roku 2001 je v synagoze nově otevřena expozice „Dějiny Židů v Čechách a na Moravě I. Část - od počátku osídlení do počátku emancipace“. V expozici je zdůrazněno období renesance spjaté s postavou jejího zakladatele Mordechaje Maisela.⁷⁶

Obrázek 7: Mordechaj Maisel

Zdroj⁷⁷

⁷⁵ FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Sefer, 1992. 131 s. ISBN 80-900895-1-8.

⁷⁶ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 156 s. ISBN 80-86889-11-4.

⁷⁷ Mordechaj Maisel – jedna z nejvýznamnějších osob židovské historie. *PRAGUE CITY LINE* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/tematicke-trasy/zidovska-praha/mordechaj-maisel-jedna-z-nejvyznamnejsich-osob-zidovske-historie>

Mordechaj ben Šemuel Maisel se narodil roku 1528. Maisel pocházel z rodiny, která se usadila v Praze pravděpodobně již v patnáctém století. Postupem času se z malého židovského chlapce stal velice úspěšný obchodník a peněžník. Díky těmto profesím brzy zbohatl. Mezi jeho zákazníky patřilo mnoho významných českých šlechticů a členů panovnického rodu. Po nějaké době se Mordechaj propracoval až na dvůr samotného císaře Rudolfa II., kde se stal jeho „dvorním Židem“. Díky tomuto postavení mohl využívat řadu privilegií, za které panovníkovi půjčoval peníze.

Mezi tato privilegia patřila například jízda na koni, kterou měli ostatní Židé zakázanou. V židovské obci měl mnoho významných funkcí. Kromě toho, že byl dlouholetým členem židovské rady starších, se stal později primasem Židovského města pražského.

O rozkvět židovské obce se zasloužil Mordechaj Maisel nejen v Praze, ale i po celých Čechách. Díky němu a jeho finančním prostředkům došlo k výstavbě pražského ghetta. Poskytl mnoho svých finančních prostředků na stavbu pražských synagog, především na výstavbu Vysoké a Maiselovy synagogy. Nechal postavit i Židovskou radnici, nemocnici, několik studoven, ve kterých později působil jeden z nejvýznamnějších židovských představitelů rabi Löw.

Díky penězům Mordechaje Maisela byla postavena škola, špitál a také chudobinec. Mordechaj Maisel se velmi významně zasloužil o zvýšení životní úrovně ghetta, o rozvoj kultury a celé společnosti. Díky němu město jen vzkvétalo. Zasloužil se o vydláždění ulic celého židovského města. Židovským obyvatelům půjčoval peníze a zafinancoval veškeré potřebné stavby či opravy. Mordechaj Maisel zůstal bez potomka, a proto po jeho smrti připadl celý jeho majetek císaři Rudolfovi II.⁷⁸

11.3 Pinkasova synagoga

Za stavbou synagogy stojí rodina Horoviců. Synagogu dal v letech 1535 vystavěn Aron Mešullam Horovic mezi svým domem a pozemkem Starého židovského hřbitova. V poválečných letech se synagoga stala Památníkem českých a moravských Židů, kteří se stali obětmi nacistické perzekuce. Jména mrtvých spolu s osobními dary

⁷⁸Mordechaj Maisel - jedna z nejvýznamnějších osob židovské historie. *PRAGUE CITY LINE* [online]. [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/tematicke-trasy/zhidovska-praha/mordechaj-maisel-jedna-z-nejvyznamnejsich-osob-zidovske-historie>

a jménem příslušné obce byla vepsána na zdi synagogy. V roce 1968 byl však památník uzavřen, neboť spodní voda začala působit problémy a stavbu ohrožovala. Při pracích na hloubkové izolaci budovy byly objeveny podzemní prostory se starou studnou a rituální lázní. Tehdejší komunistický režim úmyslně zdržoval práci, a proto opravy a nápisy na stěnách byly postupně strženy. Teprve roku 1990 bylo možno dokončit stavební úpravy. V letech 1992-1996 bylo ručně přepsáno na stěny synagogy 80 000 jmen českých a moravských Židů, kteří za nacismu zahynuli. V prvním patře Pinkasovy synagogy je instalována expozice „Dětské kresby z Terezína 1942-1944“. Mezi terezínskými vězňenými lidmi se ocitlo přes 10 000 dětí, kterým v době uvěznění nebylo ani 15 let. Z 8 000 deportovaných na východ jich válečné útrapy přežilo 242. Židovské muzeum má ve svém fondu více než 4 000 originálních kreseb těchto dětí.⁷⁹

11.4 Klausova synagoga

Klausova synagoga se nachází v těsném sousedství Starého židovského hřbitova. Její název je odvozen z německého slova „Klause“ ve významu „malá budova“, které vzniklo z latinského „claustrum“. Termínem „klausy“ se označovaly tři původní menší stavby, které dal vybudovat primas pražské židovské obce Mordechaj Maisel v roce 1573. Dnešní budova Klausové synagogy vznikla až po zhoubném požáru ghetta v roce 1689 a byla dostavěna roku 1694. Další přestavba Klausovy synagogy spadá do osmdesátých let 19. století.⁸⁰

V hlavní lodi se nachází první část expozice, která se zaměřuje na bohoslužby a svátky. Ve střední části prostoru je vystaven rozvinutý svitek Tóry (Pět knih Mojžíšových). Svitek je vystaven společně s příslušenstvím, tedy pláštíkem, povijanem, ručičkou, štítem a nástavcem. Ve střední části se nacházejí modlitební knihy a rituální předměty, které se užívají ve všední dny a o šabat (modlitební řemínky, pokrývky hlavy, modlitební plášť, svícny, kořenky). U východní stěny se nachází barokní svatostánek společně se svitky Tór. Ve vitrínách při obvodu sálu jsou představeny jednak Vysoké svátky (Nový rok, Den smíření), jednak svátky poutnické (sukot, pesach,

⁷⁹ Propagační tiskové materiály – židovské muzeum v Praze 2010.

⁸⁰ Tamtéž.

šavuot, šemini aceret a simchat tora). Prostor pod galerií je zasvěcen půstům, svátkům a náboženským slavnostem purimu a chanuce.⁸¹

11.5 Španělská synagoga

Na místě nejstarší pražské židovské modlitebny zvané „Stará škola“ byla vybudována v roce 1868 v maurském slohu Španělská synagoga. Synagoga má centrální čtvercový půdorys s kopulí nad ústředním prostorem. Ze tří stran jsou vestavěny galerie na kovových konstrukcích otevřené do hlavní lodí. Štuková arabeska i stylizované orientální motivy se opakují na stěnách i v řezbářské výzdobě dveří, zábradlí i galerie. V letech 1836-1845 zde působil jako varhaník František Škroup, skladatel české národní hymny. V roce 1998 Židovské muzeum v Praze dokončilo náročnou opravu a rekonstrukci Španělské synagogy, která tak byla po více než dvaceti letech zpřístupněna veřejnosti. Nyní je zde instalována expozice „Dějiny Židů v Čechách a na Moravě, část II - Od emancipace k současnosti“, která navazuje na expozici v Maiselově synagoze a historicky zahrnuje období od emancipace do současnosti.⁸²

11.6 Starý židovský hřbitov

Praha byla vždy v historii největší židovskou obcí v zemi a také správním centrem pro ostatní židovské obce v Čechách. Proto zde byly velké nároky na množství i kvalitu náhrobků mnohem vyšší než jinde.⁸³

Starý židovský hřbitov byl založen v první polovině 15. stol. Řadil se k nejvýznamnějším zachovalým památkám pražského Židovského Města. Nejstarší náhrobek patří učenci a básníkovi Avigdorovi Karovi a pochází z roku 1439. Na hřbitově se pohřbívalo do roku 1787. Nejvýznamnější osobností, které jsou pohřbeny na Starém

⁸¹ Dostupné z: <http://www.jewishmuseum.cz/pamatky-a-expozice/expozice/zidovske-tradice-a-zvyky-1/>

⁸² SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 157 s. ISBN: 80-86889-11-4.

⁸³ EHL, Petr, PAŘÍK Arno, FIEDLER Jiří. *Staré židovské hřbitovy Čech a Moravy*. Praha: Paseka, 1991. 15 s. ISBN: 80-85192-10-1.

židovském hřbitově, je rabi Jehuda Liwa ben Becalel, zvaný rabi Löw, či primas Židovského Města Mordechaj Maisel.⁸⁴

Starý židovský hřbitov se rozkládá na ploše, která činí téměř 11 tisíc metrů čtverečních, obsahuje víc než 12 tisíc náhrobních kamenů, avšak rituálně uložených ostatků je zde mnohem více. Některé odhady se blíží počtu 40 000 hrobů. Mnoho náhrobků důsledkem času zapadly do hlubších vrstev půdy a dřevěné náhrobky ztrouchnivěly. Jelikož židovská víra zakazuje rušit staré pohřby, pozemek, jenž zaujímal celou pětinu rozlohy ghetta, záhy nestačil. Přestože se sporadicky podařilo zakoupit další plochu, jediným řešením bylo navázat stále další a další vrstvy zeminy. Starší pomníky byly vyzdviženy do výšky. Postupem času se tak vytvořilo až dvanáct pater a s nimi charakteristické nakupení kamenných stél.⁸⁵

11.7 Obřadní síň

Budova bývalé obřadní síně a márnice při Starém židovském hřbitově byla postavena v pseudorománském slohu v letech 1911-1912. V rámci Židovského muzea v Praze se stala výstavním prostorem se stálou expozicí. Navazuje na expozici v Klausově synagoze a je věnována tématu nemoci a medicíně v ghettu, úmrtí, židovským hřbitovům a činnosti pražského pohřebního bratrstva.⁸⁶

Toto bratrstvo bylo založeno v letech 1564 rabínem Eliezerem Aškenazim a jednou z povinností bratrstva bylo obstarání náhrobních desek a vyhotovení jejich nápisů. První překlady těchto nápisů byly vyhotoveny až v 19. století.⁸⁷

⁸⁴ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 157 s. ISBN 80-86889-11-4.

⁸⁵ BONĚK, Jan. *Židovská Praha*. Praha: Eminent, 2011. 179 s. ISBN 978-80-7281-395-7.

⁸⁶ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 157 s. ISBN 80-86889-11-4.

⁸⁷ BONĚK, Jan. *Židovská Praha*. Praha: Eminent, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7281-395-7.

11.8 Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze zahájilo svoji činnost v roce 1996 při příležitosti devadesátého výročí založení muzea. Kulturní centrum se snaží rozšířit u lidí povědomí o judaismu a informovat veřejnost o židovských dějinách a kultuře. Pořádají různé kulturní pořady pro návštěvníky a spolupracují s vysokoškolskými institucemi.

Pro školy pořádají přednášky, diskuse a nejrůznější pořady. Věnují se například tématům šoa, antisemitismu, xenofobii. Nejsou ale opomíjena ani témata nejstarší dějiny Židů v Čechách a na Moravě od 10. století do současnosti či židovský rok, kde se přednáška zaměřuje hlavně na židovské svátky, zvyky a tradice. V rámci projektu Dílna se věnují výtvarné, dramatické či pohybové činnosti.⁸⁸

⁸⁸ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 157 s. ISBN 80-86889-11-4.

12 ŽIDOVSKÉ TRADICE A ZVYKY

Nejčastějším židovským svátkem je šabat, sobota, sedmý den týdne a každotýdenní den odpočinku. V synagogách vítají židé šabat mystickou písní kabalisty Šloma Alkabeze z 16. století, který přijímá šabat jako vstupující nevěstu. Podstatná část šabatu se koná doma v rodině. V pátek večer hospodyně zapálí sobotní světla a pronese požehnání (berach). Po požehnání se na „posvěcení“ (kidduš) vypije pohár vína a potom následuje slavnostní večeře. V sobotu se nesmí zažehnout oheň, proto musí být i jídla pro sobotní oběd připravena již před pátečním večerem, jímž začíná sobota, a pak uchovávána v jakési tepelně izolované schránce. Když v sobotu večer šabat končí, říká se havdala, obřad rozdělení svatého a profánního. Nejmladší dítě v domě drží svíci, pán domu v jedné ruce plný pohár vína a v druhé ruce besamim, krabici s kořením. Po havdale si všichni navzájem přejí šaua tov, „dobrý týden“.⁸⁹

Svátky dělíme na svátky biblické, které jsou zmíněné v Tóře, ty se dále ještě dělí na svátky poutní, tedy na svátky, ve kterých byla v dobách existence Chrámu povinnost putovat do Jeruzaléma.

12.1 Roš ha-šana, Jom kippur

Roš ha-šana je novoroční slavnost. Začíná 1. tišri. Původně se však začátek roku slavil vždy na jaře, 1. nisanu. Novoroční slavnost je spojena s myšlenkou stvoření světa a posledního soudu. Proto se novoroční přání jmenuje lešana tova tikkatev - „kěz jsi zapsán pro dobrý rok“. V pozadí tohoto přání je myšlenka, že Bůh zanáší do knihy osud každého jednotlivého člověka v nadcházejícím roce.

Deset dní mezi Roš hašana a Jom kipur (Den smíření) nazýváme dny pokání. V této době mezi dvěma vysokými biblickými svátky se více věnujeme studiu Tóry a nepřestávají se říkat ranní omluvné modlitby, ve kterých se prosí za odpuštění, mnoho lidí má ve zvyku se postit.

Předvečer svátku Jom kipur čeká přísný celodenní půst, protože je zvykem

⁸⁹ SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 115 s. ISBN 80-7021-303-5.

vydatně jíst. Dopoledne se podává ryba, ale někteří mají zvyk provádět tzv. kaparot, při kterých se symbolicky převádějí naše hříchy na bílého kohouta, ze kterého se odpoledne připraví posilující pokrm pro chudé spoluobčany. Na večer se muži přichystají do mikve (rituální lázně), aby ještě včas stihli být doma na poslední, „oddělující“ hostinu. Ještě před západem slunce se dojídá jídlo a odchází se do synagogy, ve které se na Jom kipur shromažďuje celá obec.⁹¹

Jom kipur je pro mnohé nejvýznamnější den v židovském kalendáři. Bezpochyby je to den nejhlubší vážnosti, není však naplněn strachem a napětím, děsem nebo neklidem. Sama Bible označuje tento den jako největší z šabatů.⁹²

O tomto svátku Bůh odpustil Izraeli, že zhotovil zlaté tele, a v tento stejný den se Abraham nechal obřezat, a tím zpečetil smlouvu s Bohem. V synagogách lidé vyznávají své hříchy a mnozí jsou oděni do bílých šatů představujících pohřební rubáš. Bílá barva ale může také představovat velekněžský šat a barvu čistoty. Někteří lidé stojí po celý den, aby zdůraznili, že na Jom kipur jsme podobni stále stojícím andělům, když trávíme čas jen v modlitbách, nejíme a nehřešíme. Říká se, že 364 dní v roce nás ovládá zlý pud. Jen na Jom kipur nad námi nemá sílu. Pětkrát se nořil velekněz v Jeruzalémě do očistné lázně, pět částí má jomkipurová modlitba, pět je knih Mojžíšových a pět smyslů nás neustále svádí k hříchu. Oproti nim máme na Jom kipur pět zákazů, pětinasobně trápíme svá těla.

- Nejí se a nepije.
- Nechodí se koupat.
- Nepoužívá se kosmetika a krémy.
- Lidé se odříkají sexu.
- Na znamení pokory se nenosí kožená obuv.⁹³

Od těchto pravidel je osvobozen pouze člověk, který je vážně nemocný a v jeho případě je jídlo a pití nezbytně nutné. To proto, že záchrana života je nejvyšším příkazem pro, který můžeme porušit Šabat nebo Jom kipur. Malé děti se nepostí a větší

⁹¹ DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. 1. vyd. Praha: P3K, 2005. 40 s. ISBN 80-903584-3-8.

⁹² DEVRIES PHILIP Simon. *Židovské obřady a symboly*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008. 75 s. ISBN 978-80-7021-963-8.

⁹³ Jom kipur: Deset dní pokání. *Federace židovských obcí* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/judaismus/svatky/jom-kipur/>

se pomalu snaží držet půst několik hodin, aby byli připravené po dosažení náboženské dospělosti půst držet. U chlapců je to ve třinácti letech a u dívek ve dvanácti.⁹⁴

12.2 Pesach

Slovo pesach pochází z hebrejského výrazu *pasoach*, tj. přeskočit. Připomíná vyjití z otroctví a cestu ke svobodě z Egypta, v jehož předehře Bůh ve svém hněvu usmrtil všechny prvorozené v egyptské zemi, přitom však vynechal domy Izraelitů, jejichž dveře byly označeny krví. V Tóře se píše, že k této události došlo na jaře, a proto svátek nazýváme „svátek jara“. Aby svátek pesach připadl vždy na jaro, přidává se k dvanácti lunárním měsícům ještě třináctý měsíc, a to sedmkrát za devatenáct let.⁹⁵

První dva dny svátku pesach se pořádají slavností večeře. Tyto večeře se označují jako sederové večeře. Slovo *seder* znamená hebrejsky „řád“, protože tato večeře má již po staletí ustálený průběh. Hlavní smysl večeře je vyprávět dětem o východu z Egypta a připomenout si události dávné historie, poučit se z nich. Nejmladší účastník večeře klade otcí předepsané otázky, při kterých se odkývá příběh o zotročení a osvobození izraelského národa. Vypráví se o egyptských ránách, mluví se i o oběti pesachového beránka a přeskočení židovských domů v Egyptě. Rozebírá se záchrana prvorozených a nezapomíná se ani na průchod Rákosovým mořem a darování Tóry. Tato večeře má čtrnáct částí od posvěcení až po závěrečné modlitby a písně.

12.3 Omer

Obdobím omeru začíná druhý den svátku pesach a trvá 49 dní. Omer není jen svátek o počítání dní, ale jedná se především o oběť svazku ječmene, který se od druhého dne svátku pesach nosil do chrámu v Jeruzalémě. Váha ječmene se kontrolovala a byla stanovena měrná jednotka – omer. Smysl této oběti bylo poděkování Bohu za novou úrodu předtím, než se z ní jí.

V průběhu historie získalo období omeru charakter smutných dní. Nikdo se neholí, nežení, nestříhá si vlasy a nepořádají se žádné veřejné oslavy. V době mezi

⁹⁴ DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. 1. vyd. Praha: P3K, 2005. 40 s. ISBN 80-903584-3-8.

⁹⁵ STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 165 s. ISBN 80-7021-551-8.

pesachem a šavuotem zemřelo (během povstání Bar Kochby v roce 135 o. l.) 24 000 žáků rabiho Akivy. Rabi Akiva se zasloužil o pochopení Písň písni a sám byl umučen Římany k smrti. Další pohroma postihla židovský národ v období omeru v Evropě, kdy v roce 1096 zpusťosili účastníci první křížové výpravy židovské obce v Porýní. Ještě více obětí (statisíce) si vyžádalo řádění kozáků při povstání Bohdana Chmelnického v roce 1648 v Polsku a na Ukrajině.⁹⁶

12.4 Šavuot

Jde o biblický poutní svátek na oslavu darování Tóry. Šavuot znamená v hebrejšťině „týdny“ a připadá na sedmý týden po druhém dni pesachu na konec období omeru. Tento svátek jako jediný biblický nemá v Tóře pevně stanovené datum. Termín svátku je odvozen od pesachových oslav, tj. na 6. sivan. Židé v době Chrámu putovali do Jeruzaléma, aby tam vykonali oběť. Mezi nejznámější šavuotové zvyky patří zelená výzdoba synagog a celonoční studium Tóry. Velice rozšířeným zvykem je příprava mléčných pokrmů a medových koláčků.

12.5 Sukot a Šmini aceret

Jest podzimní biblický poutní svátek, který začíná 15. tišti, trvá sedm dní a přímo přechází do svátku šmini aceret (osmý den shromáždění). Svátek sukot připomíná východ z Egypta. V Tóře se píše, že Židé první den odešli z města Ramses a utábořili se v místě jménem Sukot. Na památku tohoto božího činu spásy mají Izraelci trávit sedm dní v chýších zhotovených z větví a jako znamení radosti nosit při sobě plody ušlechťilých stromů a palmové ratolesti. První den svátku a osmý den následující po posledním dni této slavnosti platí za dny svátečního klidu. Osmý den je šmini aceret, židé se modlí za dešť i v místech, kde prší, vše je dáno podnebím země Izrael.

⁹⁶ DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. 1. vyd. Praha: P3K, 2005. 24 s. ISBN 80-903584-3-8.

12.6 Chanuka

Svátek chanuka, známý jako svátek světel, probíhá od 25. kislevu a trvá osm dní. Upomíná na znovuzasvěcení chrámu v prosinci roku 164 př. Kr. po osvobození chrámového pahorku v Jeruzalémě za makabejského povstání. Na památku této události se slavnostně rozsvěcují svíce na osmiramenném svícnu. První den zapálíme jednu svíčku, druhý den dvě, až osmý den hoří všech osm svíček. Druhá tradice rozsvěcování je taková, že šamašem se zapálí všech osm svíček a následující dny vždy o jednu méně. Svíčky nezapalujeme zápalkou nebo zapalovačem, ale pomocí šamaše neboli „služebníka“.

Chanukový svícen má devět světel. Osm jich připomíná chanukový zázrak, kdy malé množství oleje hořelo osm dní. Deváté světlo je Šamaš. Je zvykem, že na zapalování svíček se schází celá rodina a pronáší požehnání.⁹⁷

12.7 Tu bišvat (Slavnost plodů)

Je to nejpoblárnější svátek židovského kalendáře, protože je stanoveno jen několik málo příkazů a žádné zákazy. „Nový rok stromů“ připadá na 15. ševat. Na bišvat je zvykem pořádat slavnostní večere a jíst mnoho druhů ovoce. Mezi nimi by neměly chybět plody, kterými je izraelská země proslavena: víno, fíky, granátová jablka, olivy, datle.

12.8 Purim

Historický svátek Purim se slaví 14. adaru, jako připomínka záchrany Židů žijících v Perské říci v době po zničení prvního jeruzalémského chrámu Babyloňany. Nejznámějším purimovým zvykem je karneval, který začíná již v synagoze při večerním čtení megily. Děti i dospělí se oblékají do kostýmů a nasazují si bizarní masky. Nikdo při zmínce Hamanova jména nezapomene zadupat nohama nebo zabouchat rukou do stolu, aby „vymazal hříšníkovo jméno“, děti točí řehtačkami. Na purimovém karnevalu nechybí purimšpíl - „divadelní hra“. Purimová hra je buď pojatá jako tradiční

⁹⁷ STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 129-135. ISBN 80-7021-551-8.

purimový příběh, nebo jako veselá parodie současných poměrů. Při bohoslužbách se čte svitek knihy Ester, která vypráví o připravovaném pronásledování Židů zmařeném statečností Ester.⁹⁸

12.9 Roš chodeš

První den měsíce se nazývá Roš chodeš, což doslova znamená „hlava měsíce“. Je to polosvátek, který v dobách Chrámu býval svátkem řádným. Tehdy se přinášely zvláštní oběti navíc. Po zničení Chrámu byly tyto oběti nahrazeny modlitbami.⁹⁹

12.10 Židovský kalendář

Židovský kalendář se od kalendáře, s nímž se běžně setkáváme, nejnápadněji odlišuje letopočtem, který se různí o 3 670 let. To plyne především z toho, že v běžném občanském letopočtu je východiskem rok narození Ježíše a navíc je odlišný i způsob počítání měsíců. Přitom se židovský kalendář orientuje více podle pohybu Měsíce, zatímco dráze Slunce věnuje jen druhořadou pozornost.

Měsíc potřebuje k oběhu Země 29,5 dne, což tvoří jeden měsíc. Proto má jeden rok 354 nebo 355 dní, každým rokem se ztrácí asi 11 dní, což je podle solárního kalendáře za období tří let celý jeden měsíc. Toto stanovení letopočtu by bylo pro židovské svátky problematické, protože musí začínat v určitém ročním období. Například svátek pesach je oslavou jara a nemůže být přesunut do dřívějšího nebo pozdějšího období. Proto se lunární kalendář ve srovnání s kalendářem solárním musí korigovat: sedmkrát za 19 let se před pesachový měsíc adar vsouvá dodatkový měsíc, takzvaný „adar bejt“, druhý měsíc.

Tak jako občanský, má i běžný židovský rok dvanáct měsíců. Tóra jména měsíců neuvádí a označuje je jako první měsíc, druhý měsíc atd. V průběhu babylonského zajetí (v 6. století př. o. l.) však měsíce získaly svá současná jména.¹⁰⁰

⁹⁸ PRUDKÝ, Martin. *Co by měl každý vědět o židovství*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2000. s. 60. ISBN 80-7017-205-3.

⁹⁹ STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 25. ISBN 80-7021-551-8.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 17.

Jsou to:

- nisan (březen-duben),
- ijar (duben-květen),
- sivan (květen-červen),
- tamuz (červen-červenec),
- av (červenec-srpen),
- elul (srpen-září),
- tišri (září-říjen),
- (mar)chešvan (říjen-listopad),
- kislef (listopad-prosinec),
- tevet (prosinec-leden),
- švat (leden-únor),
- adar (únor-březen).

12.11 Kdo je Žid?

Žid je ten, kdo se narodil židovské matce, anebo konvertoval k judaismu podle halachy, židovského náboženského zákona. Genealogie se řídí podle matky, i když judaismus je velice patriarchální náboženství. Za dávných dob se s jistotou dala určit jen matka, otec byl nejistý. Určení otcovství je poměrně nedávný objev vědy. Již v antice a v biblických časech bylo běžné, že ve válce vítězové znásilňovali ženy nepřátel. Podle zákona halachy bylo přijato i takové dítě do židovského společenství.¹⁰¹

12.12 Konverze

Konvertovat může jen ten, kdo chce přestoupit z nejhlubšího přesvědčení. Kandidát či kandidátka vyhledá rabína a sdělí mu svou žádost. Rabín musí adepta odmítnout. Až se po určité době adept vrátí, musí být rabínem opět odmítnut. Je to zkouška, aby rabín zjistil, zda to adept myslí s konverzí vážně. Rabín odmítá podle své

¹⁰¹ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2007. 1 s. 4-16. ISBN 978-80-87029-07-7.

povahy buď vlídně, nebo stroze. Jestliže po několikátém odmítnutí rabín nazná, že uchazeči vážně záleží na tom, aby byl přijat, může pak být akceptován. Potom následuje druhá fáze procesu konverze.

Dříve bylo běžně, že člověk nežidovského vyznání, který se chtěl stát židem musel být nejméně třikrát odmítnut. Mohlo se jednat i o časové rozmezí jednoho roku, takže uchazeč musel prokázat velkou vytrvalost. Rabín s kandidátem rozmlouvá, aby rozpoznal důvody, které vedou ke konverzi, a zda jsou správné. Když adepti tuto překážku překonají, následuje vlastní práce - učení. Člověk, který není Žid, musí do něj proniknout, naučit se Písmo a zákony, samozřejmě k tomu patří i základy hebrejštiny, aby se mohl modlit. Důležitá je znalost tradic, melodií a modliteb a také pravidla, podle kterých se řídí život muže i ženy. Muži musí ovládat pravidla při modlení v synagoze a při vyvolání k předčítání Tóry. Ženinou povinností je pochopit nidu, což je rituální čistota v manželství - aby žena věděla, kdy má navštěvovat rituální lázeň mikve. Období učení muže trvat několik let záleží na okolnostech a nárocích rabína. Velké rabináty se řídí určitými pravidly, přestup tedy trvá jeden až tři roky, ale může trvat i déle.

Při přestoupení ženy k judaismu se jedná o poměrně krátkou a nekomplikovanou záležitost. Žena jde poprvé do rituální koupele a vykoná tam očištné úkony. Při dokončení rituální koupele žena obdrží své židovské jméno. U mužů je postup obdobný. Také muži pravidelně navštěvují mikve, ale k židovství u mužů patří ještě jedna poněkud nepříjemná záležitost, musejí se nechat obřezat.¹⁰² Obřízka je znamením spojení svazku s Bohem, Abrahamem a jeho potomky a nejsou ji ušetřeni ani dospělí. Lze tedy usuzovat, že muž, který se rozhodne konvertovat, velmi dobře ví, proč to dělá.

Přestup bývá povolen například i kvůli sňatku s židovským partnerem, i když podle předpisů by to tak být nemělo. Praxe však ukazuje, že v takových případech rabíni konverzi povolují. Uvědomují si, že odmítnutí takového kandidáta by vedlo k tomu, že židovská část takového manželství by od židovství upustila a děti, které by z něho vzešly, by byly pro židovské společenství vyloučeny.

¹⁰² SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2007. s. 14-16. ISBN 978-80-87029-07-7.

12.14 Synagoga

Místem židovské bohoslužby byl původně jeruzalémský chrám. Po jeho zničení roku sedmdesát Římany Chrám nebyl již nikdy postaven a židovský náboženský život se soustředil v synagoze. Synagoga je slovo řeckého původu a znamená shromáždění. Tomuto označení odpovídá i hebrejské označení synagogy „bejt knese“ neboli „dům shromáždění“. Synagoga není jen místem, kde se konají bohoslužby, ale slouží též jako místo výuky a společenského styku. Nejvýznamnější postavení v synagoze zaujímá rabín, který je duchovním vůdcem a znalcem náboženského práva. Při bohoslužbě má především úlohu kazatele či předříkávače. Bohoslužbu vede kantor (hebrejsky „chazan“), ale může ji vést kdokoliv z dospělých mužů. Zpravidla tak činí kantor, který dokonale ovládá modlitby a hebrejštinu, ale bývá i dobrým zpěvákem. Při vedení bohoslužeb mu pomáhá pokladník (hebrejsky „gabaj“). Pomocník gabaje je „šamaš“ (sluha).¹⁰³

Předčítací pult zvaný bima stojí v synagoze na pódiu, kde se předčítá Tóra. Bima je umístěna uprostřed synagogy, ale někdy se může nacházet před svatostánkem. To znamená, že ten, kdo vede bohoslužbu, je otočený buď tváří k svatostánku (u ortodoxních), nebo tváří k lidem (u progresivních). Věčné světlo „ner tamid“ hoří nad svatostánkem a symbolizuje věčnou přítomnost Boha. Věčné světlo hoří i na připomínku sedmiramenného svícnu, který byl ve starém Chrámu vždy rozsvícený. Hlavní bod každé synagogy je svatostánek stojící před zdí obrácenou směrem k Jeruzalému. Tímto svatostánkem je otevřený výklenek, který je zakrytý těžkým závěsem. Tento výklenek má věřícím připomínat „vnitřní svatyni“ starého Chrámu. Zde byla uchovávána původní schránka, která obsahovala kamenné tabule, na nichž bylo napsáno Desatero přikázání. Svatostánek v synagoze obsahuje svitky Tóry – sefer Tóry, a každý z těchto svitků byl opsán ručně z hebrejské Tóry. Je opatřen dřevěnými válci, které symbolizují stromy života. Jejich součástí jsou stříbrné hlavice, zvonečky a jsou zabaleny do sametu s destičkou, která představuje náprstník. Při opotřebení svitku se svitek nezničí, nýbrž pohřbí jako lidská bytost.¹⁰⁴

¹⁰³ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 131-133. ISBN 80-86889-11-4.

¹⁰⁴ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. s. 46-47. ISBN 80-242-0983-7.

12.1.5 Modlení

Židé se modlí třikrát denně. Muži při modlení používají pokrývku hlavy, tzv. jarmulku, resp. kipu. Ramena musí mít zakryta modlitebním šálem (pláštěm) neboli talitem. Počátky tohoto zvyku jsou velmi staré, najdeme je např. v knize Numeri, kde Hospodin vyzývá Mojžíše, aby řekl Izraelcům, že mají nosit šat s třásněmi na okraji, kde jedna z nití bude modrá. Při pohledu na tento šat si lidé mají připomenout všechna Hospodinova přikázání. Dále se nosí tfilin: malé krabičky obsahující pasáže z Tóry, které se připevňují řemínky na čelo či na levou paži. Plní tak příkaz mít zákon stále při sobě a nezapomínat na něj.

Tradičně byl judaismus náboženstvím, kde měli hlavní roli při bohoslužbách muži. Ženám se nedoporučovalo číst a studovat Tóru. V některých směrech judaismu se jim to zakazovalo. V moderní době se ženy vyzývají ke studiu Tóry s výjimkou nejortodoxnějších směrů. Konzervativní a reformní judaismus umožňuje, aby se s žen staly rabínky. Ortodoxní a ultraortodoxní směr neumožňuje ženám, aby seděly společně s muži v synagoze a nezapočítávají se do midjanu, minimálního počtu deseti židovských mužů, kteří se musí shromáždit, aby se konala veřejná pobožnost. Ženy se mohou modlit, ale jejich modlitby jsou soukromé povahy.¹⁰⁵

¹⁰⁵ O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2012. s. 49-50. ISBN 978-80-242-3467-0.

13 BĚH ŽIVOTA A DOMÁCÍ ZVYKLOSTI

13.1 Narození

Jedna z náboženských povinností spojená s narozením je v judaismu obřad zvaný „Výkup prvorozeného“ (hebrejsky „Pidjon ha-ben“). Při tomto obřadu je od Hospodina symbolicky „vykupován“ chlapec, který se matce narodil jako první dítě. Židé si tímto obřadem připomínají, že při desáté egyptské ráně byli prvorození Izraelci ušetřeni – stali se zasvěcenými Bohu. Obřad se koná 31. den po narození. Otec představitel chlapce kohenovi (potomku velekněze Arona) a po zodpovězení jeho otázek prohlásí, že si přeje svého syna vykoupit a zaplatit za něho pět stříbrných šekelů. Kohen prohlásí jeho vykoupení a chlapci udělí kněžské požehnání. Stříbrné mince musí obsahovat minimálně 101 gramů čistého stříbra. Zvykem je předávat mince na stříbrných tácech nebo talířích.¹⁰⁶

13.2 Obřízka

Obřízka (hebrejsky „mila“) je první náboženský obřad po narození chlapce. Obřad se většinou koná osmý den po narození v porodnici, doma, či v synagoze. Obřad provádí „mohel“, který má potřebné vzdělání a lékařské a náboženské znalosti. Chlapce drží na klíně kmotr „sandak“ a kromě rodičů je přítomna celá rodina a blízcí přátelé. Jedná se o důležitou událost. Po požehnání obdrží chlapec hebrejské jméno, jehož součástí je i jméno otce, jedná se o dlouhou tradici. Dívky dostávají své jméno mnohem dříve, a to při prvním šabatu po narození, když je otec vyvolán k předčítání Tóry.

13.3 Dospělost

Jeden z nejdůležitějších mezníků v životě každého Žida či Židovky je dosažení náboženské dospělosti. U chlapců je to ve věku třinácti let a u dívek o rok dříve. Tímto okamžikem se dítě stane „synem příkazu“ („bar micva“) či „dcerou příkazu“ („bat micva“) a nadále již nesou plnou odpovědnost za své činy a jednání.

¹⁰⁶ PUTÍK, Alexandr. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2005. s. 48. ISBN 80-86889-01-7.

Velmi významným obřadem je bar micva, který se koná v synagoze první sobotu po chlapcových třináctých narozeninách. Chlapec je poprvé volán k Tóře, kde se halí do modlitebního pláště talitu a navíc hebrejsky předčítá část z prorockých knih – haftaru. Od tohoto dne si může navíjet modlitební řemínky tefilin, ale modlitební plášť smí až do svatby nosit jen v případě, je-li volán k Tóře. Během bar micva někdy chlapec pronáší náboženskou promluvu.

Dívčina oslava bat micva se v tradičním židovském společenství musí obejít bez volání k Tóře, je zvykem, že i dívka hovoří o vybraném náboženském tématu. Děje se tak při slavnostní hostině s četnými dárky, která se koná i pro chlapce po obřadu bar micva.¹⁰⁷

13.4 Manželství

Manželství je v judaismu považováno za posvátné. V židovské tradici se manželství těší veliké úctě. Rčení krále Šalamouna říká: „Kdo našel ženu, našel dobro a získal milost Boží.“ Židovské manželství je postaveno na vzájemné důvěře, porozumění a dohodě. Tuto myšlenku vyjadřuje po tisíciletí svatební smlouva nazvaná aramejsky „ketuba“, která stanovuje práva a závazky manželů. Manžel se ve smlouvě zavazuje, že se ke své ženě bude chovat s úctou a že ji nenechá bez prostředků. Ketuba stanovuje hmotné zajištění ženy pro případ úmrtí manžela nebo rozvodu. Svatební smlouva zůstává ve výlučném vlastnictví ženy.

Svatební obřad se většinou koná v úterý, protože Bůh o tomto dni dvakrát pravil, že „byl dobrý“. Svatba se nikdy nekoná v žádné sváteční nebo smuteční dny. Není pravidlem, že se svatba musí konat v synagoze. Svatba, hebrejsky „chatuna“, se musí konat pod baldachýnem, hebrejsky „chupou“. Židovské svatby se tak konají i pod širým nebem. Svatební baldachýn je upevněn na čtyřech kůlech a symbolizuje budoucí domov manželů.

Pod baldachýn jde nejprve ženich (hebrejsky „chatan“) v doprovodu rodičů. Po něm pak v doprovodu rodičů nevěsta („kala“), jejíž obličej halí závoj. Nevěsta musí nejprve sedmkrát obejít ženicha, tím začíná první část obřadu – zasnoubení (hebrejsky

¹⁰⁷ SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 131-133. ISBN 80-86889-11-4.

„erusin“). Po požehnání od rabína se nevěsta a ženich společně napijí vína z jednoho poháru, ženich navleče nevěstě prsten na ukazováček pravé ruky a vysloví prastarou formuli dle talmudu: „Budiž mi zasvěcena tímto prstenem podle zákona Mojžíše a Izraele“.

Druhou částí obřadu je vlastní sňatek (hebrejsky „nisuin“). Předchází mu veřejné předčítání svatební smlouvy, kterou poté ženich podepíše. Při „nisuin“ vypijí novomanželé druhý pohár vína a naslouchají rabínským svatebním požehnáním. Na závěr obřadu ženich rozbije skleněný pohár, na což přítomní zvolají „mazal tov“ – „hodně štěstí“! Roztříštěním poháru se plní příkaz talmudu, aby člověk ani v šťastnou chvíli svatby nezapomínal na vážnost a závaznost tohoto obřadu. Střepy současně připomínají zničený jeruzalémský chrám.

13.5 Rozvod a chalica

Židovské náboženství připouští rozvod. Rabínský soud však k němu dává souhlas pouze ve výjimečných případech. Manžel je povinen vydat ženě rozvodový list zvaný get. Rozvodový list musí splňovat určitá kritéria. Musí obsahovat jména stran a svědků, dále místo a čas konání. Get zpravidla sepisuje sofer.

13.6 Židovský dům

Znamením, kterým se židovský dům odlišuje od ostatních, je „mezuzá“, což je malá podlouhlá dřevěná schránka připevněná na pravé veřeji. Židé tak plní příkaz Páté knihy Mojžíšovy, podle níž mají vyznání víry psát „na veřeje svého domu a na své brány“. V mezuzě na pergamenovém proužku je ručně psaný biblický citát: „Slyš, Izraeli! Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.“, a spolu s ním ještě další verše z Písma. Mezuzy jsou většinou zhotoveny ze dřeva nebo z kovu. Další zvláštností je tzv. „mizrach“ neboli východ, tabulka či obraz, který značí na východní zdi směr modlitby k Jeruzalému. Další zvláštností mohou být různé šabatové a chanukové svícny, mísy, pokrývky na sváteční chleby nebo pesachové macesy.

13.7 Židovské stravovací zvyklosti

Pro tradiční židovskou domácnost je důležité zachování předpisů spjatých s rituální čistotou jídla. Soubor těchto pravidel se nazývá „kašrut“ (od „košer“- vhodný, „rituálně čistý“). Náboženskou vhodnost či nevhodnost jídel určuje Tóra a Talmud. Hebrejská Bible především vymezuje rituálně čistá zvířata. Ze savců jsou rituálně čisté pouze přežvykující sudokopytníci - hovězí dobytek, ovce a kozy. Za rituálně čisté ryby jsou považovány jen ty, které mají ploutve i šupiny. Židé proto nesmí jíst například jesetera. Přísně zakázány jsou všechny druhy plazů, měkkýšů, obojživelníků, koryšů.

Pro zachování rituálně čistého masa musí být zvíře zabito určitým způsobem. Rituální porážku (hebrejsky „šechita“) smí provádět pouze způsobilý řezník („šochet“), jenž zvíře nebo ptáka usmrcuje čistým řezem. Tímto způsobem podle judaismu zvíře nejméně trpí a z jeho těla odchází krev. Krev je přísně zakázána, proto se maso následně ještě prosoluje, aby krev zcela odešla. K dalším stravovacím návykům patří zákaz jedení mléčné a masité stravy dohromady, proto jsou důležité dvě oddělené sady nádobí.¹⁰⁸

13.8 Úmrtí

Judaismus učí, že v nemoci a smrti nesmí být člověk sám. Tradiční institucí, která se stará o duchovní potřeby nemocného či umírajícího, je pohřební bratrstvo (hebrejsky „chevra chadiša“). Důležitým posláním bratrstva je vyslechnutí hříchů. Po úmrtí tělo přikrývá plachtou a pokládá na zem, vedle jeho hlavy se zapaluje svíce.

Podle židovského zákona má k pohřbu dojít co nejdříve, nejlépe v den smrti. Po oznámení úmrtí koupou členové bratrstva hrob a sbíjejí prostou rakev z nehoblovaných prken. Nejvýznamnějším úkonem je rituální omývání zesnulého, tzv. tahara. Při ní platí zásada, že mytí mužů přísluší mužům a očista žen ženám. Tahara se provádí na kamenném stole nebo dřevěném prkně. K omývání se používá teplá voda, do níž je rozdmýcháno vejce jako symbol života. Na závěr očištění se tělo pokropí vínem. Omývání doprovází modlitba sestavená z biblických veršů. Po omytí a usušení je tělo oblečeno do kalhot, košile, ponožek a rubáše zvaného kitl a přepásáno opaskem. Na hlavu nebožtíka se nasazuje čepice. Veškeré zmíněné oblečení, které se souhrnně

¹⁰⁸ *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 131-133. ISBN: 80-86889-11-4.

jmenuje tachrichin, je zhotoveno z bílého plátna. Muži jsou navíc zahalováni do modlitebního šálu, ze kterého se odstraní jedna z třásní. Tělo se uloží do rakve a posype se trochou prsti ze Svaté země. Judaismus nedovoluje vkládat do rakve jakékoliv šperky a ozdoby. Z oblečení mrtvých nesmí být patrný rozdíl mezi chudým a bohatým. Modlitby a úkony spojené s přípravou těla k pohřbu vyjadřují víru v zmrtvýchvstání.

Pohřební obřad začíná obvykle hned po tahaře. Blízcí příbuzní si na výraz smutku natrhnou oděv. V první části obřadu zpívá kantor modlitbu vyjadřující uznání boží spravedlnosti a smíření s jeho osudem. Po modlitbě následuje smuteční řeč před rakví, kterou přednáší rabín. Modlitba i kázání se přednáší v obřadní síni hřbitova, dříve se odbývaly pod širým nebem. Po kázání se seřadí smuteční průvod. Během cesty ke hrobu se kantor nahlas sedmkrát modlí, žalm 91, který zdůrazňuje myšlenku spolehnutí na boží ochranu v době nouze. Po spuštění rakve do hrobu a modlitbě hodí každý z přítomných na rakev tři lopatky hlíny. Poslední část obřadu se koná v obřadní síni. Zúčastnění se zde nejprve pomodlí, žal 49, a potom vyslechnou modlitbu kadiš, kterou předříkává syn nebo jiný mužský příbuzný zemřelého. Na závěr přítomní vyjadřují útěchu pozůstalým. Při odchodu si všichni účastníci pohřbu rituálně omyjí ruce. Je zvykem, že přátelé a sousedé zvou pozůstalé na hostinu útěchy.¹⁰⁹

¹⁰⁹ PUTÍK, Alexandr. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. s. 67-70. ISBN 80-86889-01-7.

ZÁVĚR

Pomocí literárních a dalších zdrojů byl v práci nastíněn život židovské komunity nejen v České republice s jejich zvyky a tradicemi. Důraz byl kladen na mediální aktivity. Dále byl rozveden příchod židovské komunity na naše území a zabývali jsme se židovskou komunitou před rokem 1989 a po roce 1989. Charakterizována byla židovská společnost a její jednotlivé směry, které vznikaly v průběhu staletí.

Opomenuta nezůstala historie židovského tisku a ani současně vydávaná židovská periodika. Diplomová práce se věnuje také židovským internetovým stránkám a židovskému rozhlasovému pořadu Šalom Alejchem, který je vysílán na rádiu Regina. Práce se zmiňuje o historii židovské obce v Praze a o jejích aktivitách, které jsou určeny pro všechny občany, kteří se chtějí více seznámit s judaismem a s židovskou kulturou vůbec. Zabývali jsme se ostatními židovskými institucemi a jejich aktivitami. Okrajově byly zmíněny židovské památky v Praze a upozorněno na významné osobnosti, které se historicky zasloužily o postavení judaismu ve společnosti. Práce se zaměřuje i na počet registrovaných židů v České republice a na proměny jejich osídlení na našem území. Téma židů, jejich těžkého osudu, je stále velice atraktivním tématem, proto stále nově vznikající dokumenty o holocaustu, koncentračních táborech a židovské komunitě připomínají i dnešním mladým lidem, co se na našem území událo. Žádný národ v dějinách lidstva ještě netrpěl toho tolik jako Židé v Evropě ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století. Za pouhých šest let, mezi roky 1939 a 1945, byly miliony Evropanů zabity jenom proto, že vyznávali judaismus. Po válce se židovská komunita začala starat o to, aby svět nikdy nezapomněl. Byly určeny vzpomínkové dny, sepsány speciální modlitby a nedotčené koncentrační tábory zpřístupněny veřejnosti.¹¹⁰

V Olomouci si každý rok (od roku 2008) připomínají události druhé světové války v rámci Dnů židovské kultury, které nepřinášejí jen přednášky a besedy pro širokou veřejnost, každý rok mají svou specifickou myšlenku, od které se odvíjí programová náplň festivalu.

¹¹⁰ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. s. 42-43. ISBN 80-242-0983-7.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BALTA, Paul. *Kniha o náboženstvích*. Praha: Albatros, 1993. ISBN 80-00-00010-5.
- BONĚK, Jan. *Židovská Praha*. Praha: Eminent, 2011. ISBN 978-80-7281-395-7.
- DEVRIES, Philip Simon. *Židovské obřady a symboly*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-963-8.
- DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. 1. vyd. Praha: P3K, 2005. ISBN 80-903584-3-8.
- EHL, Petr, PAŘÍK, Arno a Jiří FIEDLER. *Staré židovské hřbitovy Čech a Moravy*. Praha: Paseka, 1991. ISBN 80-85192-10-1.
- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Sefer, 1992. ISBN 80-900895-1-8.
- FRANKOVÁ, Anita. *Historie Židů v Čechách a na Moravě od emancipace do současnosti*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2005. ISBN 80-85608-96-0.
- KEENE, Michael. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. ISBN 80-242-0983-7.
- MECLOUHGLIN, Sean. *Světová náboženství v kostce*. 1. vyd. Praha: Rebo Productions CZ, 2005. ISBN 80-7234-446-3.
- MIKULÁŠEK, Alexej, GLOSÍKOVÁ, Viera a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 1998. ISBN 80-7220-019-4.
- MIKULÁŠEK, Alexej, ŠVÁBOVÁ, Jana a Antonín B. SCHULZ. *Literatura s Hvězdou Davidovou 2*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Votobia, 2002. ISBN 80-7220-082-8.
- MINÁČ, Matěj a David MINÁČ. *Sir Nicholas Winton mezi námi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství W.I.P., 2013. ISBN 978-80-905490-1-2.
- MINÁČOVÁ, Zuzana. *Život fotografky*. 1. vyd. Praha: W.I.P., 2013. ISBN 978-80-905490-0-5.
- NOSEK, Bedřich a Helena KREJČOVÁ. *Židé v Českých zemích*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1995. ISBN 80-71187-040-4.
- Obecní noviny*. Praha: Varius, 2013, č. 1. ISSN 5774.

O'CALLAGHAN, Sean. *Malé kompendium světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2012. ISBN 978-80-242-3467-0.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Sefer, 1993. ISBN 80-900895-4-2.

PRUDKÝ, Martin. *Co by měl každý vědět o židovství*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2000. ISBN 80-7017-205-3.

PUTÍK, Alexandr. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. ISBN 80-86889-01-7.

Roš Chodeš. Praha: Varius, 2013, č. 12. ISSN 5774.

SADEK, Vladimír. *Židé dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. ISBN 80-86889-11-4.

SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-303-5.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7.

STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

YEHUDAI, M. Mordechaj Kaplan a rekonstruktivní hnutí. *Maskil*. 2010, roč. 9, č. 6, MK ČR, č. E 14877.

Seznam použitých internetových zdrojů

Aktuality. *Holocaust* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/>

Činnost. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/>

Články. *Institut Tereziánské iniciativy* [online]. 2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://zidovskelisty.blog.cz/>

Daleká cesta. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/27291-daleka-cesta/>

Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. *Nadační fond obětem holocaustu* [online]. 2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.fondholocaust.cz/cs/o-nadacnim-fondu-obetem-holocaustu>

Golet v údolí. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/2458-golet-v-udoli/>

Historie židovské obce v Praze. *Židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=110&Itemid=37&lang=cs&showall=1

Informace. *Židovské muzeum v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.jewishmuseum.cz/>

Jom kipur: Deset dní pokání. *Federace židovských obcí* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/judaismus/svatky/jom-kipur/>

Kdo jsme. *Institut Tereziánské iniciativy* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.terezinstudies.cz/institute/index.html>

Matana a.s. *Matana a.s.* [online]. 2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.matana.cz/>

Mordecai Kaplan and the Lurianic Kabbalah? Some Preliminary Observations. *Mordecai Kaplan and Mysticism* [online]. 2001 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.newkabbalah.com/kaplan.html>

Mordechaj Maisel – jedna z nejvýznamnějších osob židovské historie. *PRAGUE CITY LINE* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/tematicke-trasy/zidovska-praha/mordechaj-maisel-jedna-z-nejvyznamnejsich-osob-zidovske-historie>

Náboženství: Šalom. *Český rozhlas* [online]. 1997-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom>

Nejnovější informace a zajímavosti. *Pražská židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>

Nickyho rodina. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/157454-sila-lidskosti-nicholas-winton/>

O Nadačním fondu obětem holocaustu. *Nadační fond obětem holocaustu* [online]. 2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.fondholocaust.cz/cs/o-nadacnim-fondu-obetem-holocaustu>

O nás. *BEJT SIMCHA* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.bejtsimcha.cz/o-nas.html>

O nás. *DSP Hagibor* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.dsphagibor.cz/cs/o-nas/>

O pořadu: Hádanky domů života. *Česká televize* [online]. 1996-2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492110205-hadanky-domu-zivota/8349-o-poradu/>

Organizace. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/>

Síla lidskosti - Nicholas Winton. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/157454-sila-lidskosti-nicholas-winton/>

Statistika. *Federace židovských obcí v ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>

Transport z ráje. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/1038-transport-z-raje/>

Výroční zpráva židovské obce za rok 2013 [online]. 2013 [cit. 2015-01-022]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>

Winton stráví v Praze pouze několik hodin. Přiletí armádním speciálem. *Lidovky.cz* [online]. 2015, 10/14 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nicholas-winton-dostane-rad-bileho-lva-mimo-hlavni-oslavu-28-rijna-phy-/lide.aspx?c=A141020_164834_lide_hm

Z denního tisku: Výstava Zmařené naděje ukazuje poválečné přesuny uprchlíků. *Židovská obec v Praze* [online]. 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=78&Itemid=54&lang=cs

Seznam použitých ostatních zdrojů

Propagační tiskové materiály – židovské muzeum v Praze 2010.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Mordechaj Menach Kaplan.....	25
Obrázek 2: PhDr. Leo Pavlát.....	47
Obrázek 3: Matěj Mináč a Sir Nicholas Winton	49
Obrázek 4: Logo židovské obce	51
Obrázek 5: Logo židovského muzea v Praze	52
Obrázek 6: Logo holocaust.cz	53
Obrázek 7: Mordechaj Maisel.....	55

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Tomášková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Česká židovská komunita

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 66

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 25

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 28

Počet ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.